

FÖLDMŰVELÉSÜGYI
MINISZTERIUM

MAGYARORSZÁG ÉLELMISZERGAZDASÁGI PROGRAMJA 2016-2050

Minőségi élelmiszert Magyarországnak és a világnak

„Azt tartom, hogy a mezőgazdaságnak a mezőgazdasági iparokkal karöltve kell haladnia; ha pedig ellentétek merülnek fel, akkor az államnak hivatása, hogy a maga kedvezményeivel, támogatásával, segélyezésével a kiegyenlítő hatalmat gyakorolja. ” (Darányi Ignác)

2016

Preambulum

A magyarság mindig büszke volt bőven termő tájaira, gazdag termelési és gasztronómiai hagyományaira, sokszínű népi örökségére és az itt megtermelt élelem minőségére. Mezőgazdasági termékeink, élelmiszereink mindig élhető hazát biztosítottak számunkra itt a Kárpát-medencében és egyfajta névjegyét is jelentették hazánknak a nagyvilágban.

A magyar mezőgazdaság alapértékei a történelem viharai közepette is fennmaradtak, nem tűntek el. Ezekre építve érhetünk el a világ változásai közepette is újabb sikereket. A mezőgazdaság, valamint a rá épülő és hozzá kapcsolódó gazdasági ágazatok nem csak a múlt, hanem a jövő magyar gazdaságának is egyik alappilléret jelentik. Minőségi és mennyiségi előrelépésre van lehetőség és szükség a teljes magyar élelmiszergazdaságban.

Biztosak vagyunk abban, hogy a magyar élelmiszergazdaság képes a világ és Európa magas szintű fogyasztói igényeinek megfelelő termékek előállítására. Szinte minden ágazatban benne van a növekedés, a termelés felfutásának lehetősége. Tudjuk, hogy a piaci lehetőségek kihasználásához szervezett és rendszerben működő termékpályákra, gazdatársulásokra és szövetkezesekre van szükségünk, a minőségi termelés érdekében pedig értéként meg kell őriznünk GMO-mentességünket, óvnunk kell termőföldjeinket és vizeinket.

Huszonhat évvel a rendszerváltás és tizenkét évvel az európai uniós csatlakozásunk után már kellő tapasztalattal rendelkezünk a szabad világ piacgazdaságáról ahhoz, hogy hosszú távon is meg tudjuk határozni céljainkat és terveinket az élelmiszergazdaság területén. Ezek nélkül ugyanis könnyen csak sodródnánk az EU Közös Agrárpolitikája által biztosított éppen aktuális keretek között.

Céljaink megvalósítása érdekében készen állunk a közös munkára a magyar gazdálkodókkal és vállalkozásokkal.

Budapest, 2016. szeptember

I. A stratégiai dokumentum célja

A magyar élelmiszergazdaság több olyan kiemelten fontos feladatot lát el, melyek miatt a vele kapcsolatos stratégiai gondolkodás és előrettekintés – a jelenleg ismert információk és előrejelzések alapján – nélkülözhetetlen. Magyarország számára egyfelől – a világ valamennyi államához hasonlóan – stratégiai kérdés lakosságának megfelelő mennyiségű, minőségű élelmiszerral történő ellátása, másfelől pedig – kapcsolódó szektoraival együtt - nemzetgazdaságunk egy jelentékeny, fejlődőképes és jelentős vidéki foglalkoztatási potenciállal rendelkező részét alkotja.

2016-ra számos komoly eredményt sikerült közös erővel elérni. A kis- és közepes gazdaságok 80%-os arányának kialakulását elősegítő új földforgalmi szabályozás került bevezetésre és őket segítő támogatási rendszer kerül kialakításra. A családi gazdaságokat erősíti a „Földet a gazdáknak” program haszonbérleti és földvásárlási lehetőségeivel. Támaszt kaptak a kistermelők és az őstermelők, újjáteremtettük a közvetlen értékesítés világát, középpontba került a minőség és az érték, hangsúlyossá vált Magyarország elszántsága GMO-mentességének fenntartására. Mindezt úgy értük el, hogy közben folyamatosan nőtt az ágazatban a termelés szintje és a foglalkoztatottak száma, exportunk pedig immár harmadik éve éri el az évi nyolc milliárd eurót és a pénzügyi válság ellenére nőtt a mezőgazdasági vállalkozások hitelállománya. Megkezdődött korábban szétesett intézményeink újjászervezése, így jött létre a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, egy egységes irányítású közép fokú mezőgazdasági iskolahálózat és a Nemzeti Agrárkutató és Innovációs Központ.

Minderre büszkék lehetünk, de nem dőlhetünk hátra. Újabb és újabb kihívások érik a világ és Magyarország élelmiszertermelését, melyekre versenytársainkhoz hasonlóan nekünk is folyamatosan reagálnunk kell. Ráadásul őszintén szembe nézve saját magunkkal, azt látjuk, hogy az egy hektár termőföldre vetített kibocsátásunk kicsivel több, mint fele a régi tagállamokénak, éves munkaerőegységre vetített kibocsátásunk pedig csak 24,9%. Termelékenységünk elmarad ebben az összehasonlításban. Ha pedig ehhez hozzávesszük, hogy élelmiszer-feldolgozásunk hozzáadott értéke változatlan áron 2004 és 2014 között 14,3%-kal csökkent, ugyanezen időszakban Ausztriában pedig 0,8%-kal, Hollandiában 0,5%-kal, Csehországban 8,5%-kal, Szlovákiában 15,9%-kal növekedett, akkor érthető a változtatás szándéka és kényszere.

A feladat tehát adott. E dokumentum túl kíván lépni az európai uniós keretek között megszokott hétéves tervezési periódusokon és a következő harmincöt évre előrettekintve kíván célkitűzéseket és beavatkozási irányokat kijelölni. Mindezt annak érdekében, hogy a magyar élelmiszergazdaság is képes legyen reagálni a kihívásokra, kezelni tudja a várható természeti és piaci kockázatokat, tovább tudjon lépni egy magasabb minőségű szakaszba. Természetesen számos tényező ismeretlen ilyen hosszú időtávon: a klíma pontos változása, a világkereskedelem szabályainak, az Európai Unió vámpolitikájának, környezetvédelmi politikájának és Közös Agrárpolitikájának változásai, fizetőeszközünk értékének változása vagy éppen a világban sajnálatos módon bármikor váratlanul felbukkanó gazdasági-politikai

konfliktusok nem tervezhetőek előre. Célunk így az, hogy bemutassuk a jövőben követendő irányokat és célkitűzéseket, és irányítúként segítsük a nemzeti érdekérvényesítéshez szükséges döntéseket. A program önmagában nem kíván a magyar vidék jövőjére komplex megoldásokat kínálni - hiszen azt magának az ország kormányzásának komplexitásával alakítja - fókuszában a magyar vidék egy alapvető fontosságú gazdasági rendszere, az élelmiszergazdaság áll.

Jövőképünk megalkotása csakis jelenlegi helyzetünk – előnyeink és hátrányaink – őszinte felismerésén, a mozgásterünket behatároló európai és világgazdasági folyamatok helyes felismerésén alapulhat.

II. A magyar mezőgazdaság helye az Európai Unióban

Az Európai Unió mezőgazdasági kibocsátása erősen koncentrált, a régi tagállamok (EU-15) mezőgazdasága az EU mezőgazdasági területének 70,9%-án a mezőgazdasági kibocsátás 83,3%-át termelte meg 2014-ben. Az új tagállamok részesedése az EU mezőgazdasági területéből 29,1%, mezőgazdasági munkaerő felhasználásából pedig 49,6% volt 2014-ben és a mezőgazdaság teljes kibocsátásának 16,7%-át adták. Az új tagállamok együttes mezőgazdasági kibocsátása az elmúlt évtizedben a régi tagállamokét meghaladó mértékben bővült, de még így is messze elmarad attól a szinttől, amely elvárható lenne a mezőgazdasági területből való részesedésük alapján. Az újak közül Lengyelország, Románia, és Magyarország mezőgazdasági kibocsátása a legnagyobb. Együttes részesedésük az EU teljes kibocsátásából 2004 és 2014 között 10-12% között alakult.

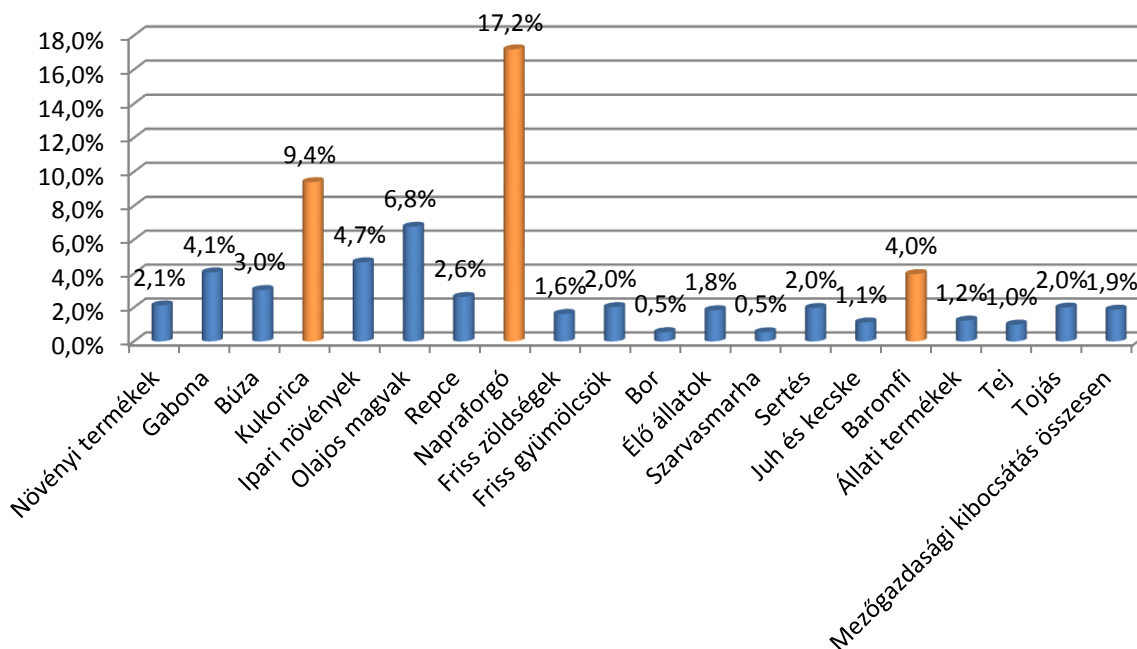
A termelés intenzitásában rejlő különbségeket jól mutatja az egy hektár mezőgazdasági területre jutó alapáron számított kibocsátás. A régi tagországok 2014-ben egy hektáron átlagosan 2.802 euró értékű terméket állítottak elő, a tizenhárom új tagországban ez a mutató 1.330 euró, Magyarországon valamivel magasabb, 1.483 euró volt (52,9% EU-15-höz képest).

Az egységnyi munkaerőre vetített kibocsátást vizsgálva még nagyobb az EU-15-ök előnye, mint a mezőgazdasági területre vetített kibocsátásnál. A régi tagországok átlagában egy munkaerőegységre 2014-ben 71,1 ezer euró kibocsátás jutott, az új tagországoknál pedig ennek mindössze az ötöde, azaz 14,2 ezer euró. Az uniós átlag 42,9 ezer euró volt, a tagországok közül Romániában (11,7 ezer euró), és Lengyelországban (11,9 ezer euró) találjuk a legalacsonyabb értékeket, Dánia (205,1 ezer euró) és Hollandia (186,1 ezer euró) pedig az egy munkaerőegységre jutó legmagasabb kibocsátást produkálta. A magyar mezőgazdaság kibocsátása 17,1 ezer euró volt munkaerő egységenként, amely 20,74%-kal magasabb az EU-13 átlagánál, és negyede (24,1%-a) az EU-15-ök átlagának. A munkaerőegységre jutó kibocsátás 2005 és 2014 között az EU-28 átlagában 1,6-szorosára, Magyarországon is 1,5-szeresére emelkedett. Ugyanez az érték az EU-13 átlagában 2-szeresére nőtt, azaz Magyarországon a munkaerőegységre jutó kibocsátás bővülése lényegesen elmaradt az új tagországok átlagától.

A magyar mezőgazdaság az EU mezőgazdasági kibocsátásának átlagosan 1,8%-át, hozzáadott értékének 1,55%-át adta az elmúlt öt évben. Az Európai Unió mezőgazdasági területének 3%-a található Magyarországon. Nemzetközi szinten is magas a mezőgazdasági, ezen belül különösen a szántóterületek aránya. Az ország 9,3 millió hektáros területének 57%-a mezőgazdasági művelés alatt áll. A legjelentősebb művelési ág az összes mezőgazdasági terület mintegy négyötödét adó szántó és a 14%-ot kitevő gyepek.

A magyar mezőgazdaság részesedése az EU mezőgazdasági termelésében a növényi termékek kibocsátásából 2,1%, az állattenyésztésből pedig 1,6%-os volt átlagosan az utóbbi években. Hazánk termelési aránya különösen magas a gabona (főként a kukorica), a napraforgónak köszönhetően az olajos magvak és a baromfi termelésében.

Magyarország részesedése az EU mezőgazdaságának kibocsátásából 2014-ben

Forrás: EUROSTAT alapján

III. Az agrobiznisz nemzetgazdasági szerepe

Sajnálatos tényként kell elkönyvelnünk, hogy a magyar mezőgazdaság súlyos hanyatláson ment keresztül a rendszerváltás után. Míg a világ mezőgazdasági termelése 1990 és 2003 között 30%-kal bővült, a magyarországi termelés 26%-kal visszaesett. 2010 után ezt a kedvezőtlen folyamatot sikerült megállítani és visszafordítani.

A mezőgazdaság nemzetgazdaságban betöltött szerepét nem lehet csupán az ágazatra jellemző kibocsátási, foglalkoztatási vagy GDP adatokkal mérni, mivel a lakosság élelmiszertermékekkel való ellátásához sok más, a mezőgazdaságtól elkülönült ágazat

együttműködésére is szükség van. Napjainkra az élelmiszerlánc átfogó módon integrálódott hálózattá vált, amelybe a mezőgazdasági üzem termelőtevékenységén kívül a mezőgazdaság inputokkal történő ellátására irányuló valamennyi tevékenység, továbbá az üzem termékeinek feldolgozása és forgalmazása is beletartozik. Az agrobiznisz (ellátó ágazatok, élelmiszergazdaság, felvevő ágazatok) kibocsátása 2013-ban 10673,5 milliárd forint, bruttó hozzáadott értéke 3055,3 milliárd forint volt, így a kibocsátás alapján az agrobiznisz súlya legalább 17,8%, a hozzáadott érték szerint 12,2% volt a nemzetgazdaságban. **Az agrobiznisz** kapcsán ugyanakkor megfogalmazható általánosságban, hogy a szinergikus hatások és a gazdaság nem látható részei révén egyes szakértői becslések szerint **nagysága elérheti a nemzetgazdaság 23-25%-át is.**

A továbblépés iránya egyértelműen a mezőgazdasági alapanyagok feldolgozottsági fokának növelése, ugyanis **míg az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értéke nálunk az elmúlt néhány évben alig fele volt a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékének, addig Ausztriában és Hollandiában ez az érték 1,5-szörös, Németországban pedig 2,5-szörös.**

Az élelmiszertermelés súlyát a nemzetgazdaságban jól mutatja, hogy a hazai kiskereskedelmi forgalom közel felét (44-46%) adja az élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem, amely közel 4 ezer milliárd forintnyi forgalmat jelent.

Az agrárexport az elmúlt években nagymértékben bővült, ezáltal az ágazat nemzetgazdasági súlyát jelentősen meghaladó részesedést ért el. A kivitel 2012-2014 között 8 milliárd euró körül alakult (2014-ben 7,7 milliárd euró volt, melynek 84,4%-a az EU-ba irányul, elsősorban Németország, Románia, Ausztria, Szlovákia és Lengyelország), amely az uniós csatlakozásunk idején elért teljesítményt két és félszer haladta meg. Ennek köszönhetően az agrárgazdaság részesedése a nemzetgazdaság kiviteléből mintegy 9,1% volt 2014-ben.

A főállású foglalkoztatottak száma az agrobiznisz által lefedett ágazatokban 548, 1 ezer volt 2014-ben. 48,4 ezren az inputanyag-gyártásban és -kereskedelemben, 189,6 ezren a mezőgazdasági termelésben, 143 ezren az élelmiszeriparban és 167,1 ezren az élelmiszertermelést követő és ahhoz kapcsolódó gazdasági ágazatokban (élelmiszerkereskedelem, vendéglátás, ipari feldolgozás, stb.) dolgoztak. Ez a teljes nemzetgazdasági foglalkoztatás 13,4%-a volt. A mezőgazdaságban 2013-ban összesen 1,2 millió fő dolgozott főállásban vagy kiegészítő tevékenységként (egyéni gazdálkodóként, segítő családtagként, állandó, vagy időszakos alkalmazottként). Ezek közül 482,5 ezer volt az egyéni gazdálkodók és 500,1 ezer a segítő családtagok száma a statisztikai kimutatások szerint.

IV. Stratégiai célok

Ami a világ országainak nagy része számára jelentős kihívás - a növekvő népesség, a javuló életszínvonal serkentette kereslet az alapvető élelmiszerek iránt –, az sokak számára lehetőség. A világ élelmiszerellátásáért verseny folyik és ebben a versenyben

azok az országok lesznek a nyertesek, amelyekben a természeti erőforrások - különösen a mezőgazdasági termőterület és a víz -, a gazdálkodók és vállalkozások szorgalma, együttműködése és tudása lehetőséget teremt a versenyképes és életképes élelmiszertermelésre.

A magyar gazdálkodók immár több mint egy évezrede művelik a Kárpát-medence földjeit. A mérsékelt klíma, a kiváló termőföld és a mezőgazdaság számára rendelkezésre álló vízvagyon biztosítja évszázadok óta, hogy megfelelő technológiával és tudással ne csak a hazai lakosságot lássuk el kiváló minőségű és biztonságos élelmiszerekkel, hanem jelentős mennyiségű mezőgazdasági terméket, élelmiszert exportálhassunk más országok fogyasztói számára is.

Magyarország a maga 5,4 millió hektár mezőgazdasági területével és 2 millió hektár erdejével olyan élelmiszertermelési potenciállal rendelkezik, amelyet messze nem használ ki. A hazai termelés és piac hatékonyabb szervezésével, a feldolgozottság növelésével a világban lévő keresletre való célirányos reagálással a **magyar élelmiszergazdaságban** a mostaninál szakmai becslések szerint **60%-kal nagyobb termelési potenciál van.**

Magyarország célja egy versenyképes, gazdasági, környezeti és társadalmi szempontból egyaránt fenntartható élelmiszergazdaság, amely teljesítményének folyamatos növekedése és **hozzáadott értékének folyamatos növelése** révén aktívan hozzájárul a nemzetgazdaság fejlődéséhez és a vidéki térségek munkahelyeinek gyarapításához, garantálja az ország biztonságos élelmiszer-ellátását, egyúttal fenntartja GMO-mentességét, óvja természeti értékeinket, megőrzi a biológiai sokféleséget, kíméli a környezetet és körültekintő módon bánik a természeti erőforrásokkal. Ebben a munkában minden vállalkozásnak, családi gazdaságnak – legyen az kis-, közepes vagy nagyüzem – megvan a maga helye és szerepe.

A mezőgazdaságnak fejlődése során meg kell őriznie tájaink természeti értékeit, a talaj termékenységet, a vízkészletek, vízbázisok tisztaságát, védenie kell az erdőket és a többi fontos ökoszisztémát, az ökológiai egyensúlyt. A legfontosabb korlátozottan rendelkezésre álló természeti erőforrások – termőföld, víz - kezelése, megőrzése területén fokozott állami szerepvállalásra és beavatkozási lehetőségekre van szükség.

A fejlődésnek szolgálnia kell a hátrányos helyzetű, leszakadó vidéki térségek társadalmi-gazdasági felzárkózását, a kiegyenlítődő életesélyeket a vidéki térségekben és a helyi identitás megőrzését. Magyarországon az élelmiszertermelés képes tudatosítani a város és vidéke egymásrautaltságát, és erősíteni tudja a térségi együttműködéseket.

A hagyományosan igényes európai piacok közelsége és a számos Európán kívüli országban a minőségi európai termékek iránti kereslet növekedése lehetőséget teremt **prémium minőségű termékek** növekvő mértékű értékesítésére. Ehhez jól működő eredetvédelmi és minőségtanúsító rendszerekre van szükség, amelyek hitelesen támasztják alá termékeink minőségét, GMO-mentességét, termelésünk alacsony

környezetterhelését, valamint adott esetben ökológiai gazdálkodásból való származását. Több hungarikumunk, bor- és pálinkakiválóságaink, kézműves élelmiszereink lehetőséget jelentenek a magyar országimázs fejlesztésére.

A hazai és külföldi fogyasztók számára a „magyar élelmiszer” kifejezésnek a biztonságos, GMO-mentes és jó minőségű és ellenőrzött élelmiszer szinonimájaként kell működnie.

Magyarország földrajzi méretéből fakadó korlátok átlépése, az ehhez szükséges méretgazdaságos feldolgozói, logisztikai kapacitások működtetése és nagyobb volumenű értékesítési lehetőségek megszerzése érdekében ki kell építeni azokat a beszerzési forrásokat, amelyek akár a **szomszédos országokban megtermelt alapanyagokat** is képesek becsatornázni Magyarországra feldolgozás céljából, disztribúciós központtá téve hazánkat.

A magyar élelmiszergazdaságban a helyi gazdaságoktól az élelmiszeripari nagyvállalatokig minden szereplő meg fogja találni a helyét és szerepét. A helyi gazdaságok – kistermelők, családi vállalkozások, kis- és közepes vállalkozások – hagyományos, friss, egyedi igényeket kielégítő vagy egyéb választékbővítő termékeikkel fontos szerepet játszanak a helyi és regionális ellátásban, míg a nagy volumenű belföldi és nemzetközi piaci igényeket a termelői együttműködések, integrációk, koncentrált és szakosodott mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások, szövetkezetek képesek ellátni.

A következő évtizedben-évtizedekben központi kérdéssé válik a **generációs kérdés**, megújul, meg kell újulnia a magyar gazdálkodói körnek és családi gazdaságoknak. Kulcskérdés, hány fiatal tudja és akarja családját a mezőgazdaságból, élelmiszer termeléséből eltartani. Jövőkép, az értékteremtő munkából fakadó biztos és kiszámítható jövedelem és nem utolsósorban az indulásnál kormányzati segítségnyújtás növelheti számukat. A fiatal gazdálkodók növekvő szerepe esélyt teremt a legfrissebb tudás gyakorlatba ültetésére, a korszerű információs- és tudástranszferek működtetésére.

A stratégiai dokumentumban megfogalmazott irányok következetes megtartása és a kitűzött feladatok megvalósítása esetén **megalapozott várakozás, hogy 2050-ben az agrobiznisz hozzáadott értéke a nemzetgazdaságon belül jól látható módon eléri a 25%-ot.**

Ennek érdekében célul tűzzük ki, hogy:

- az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értéke 2,5-szerese legyen a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékének
- az agrárexport nagysága jelenáron érje el a 20 milliárd eurót;
- a főállású foglalkoztatottak száma az agrobiznisz által lefedett ágazatokban pedig érje a 750 ezer főt.

V. Élelmiszergazdaságunk versenyképessége

Termelési potenciálunk kihasználásához alapvető célkitűzés a hazai és nemzetközi piacon egyaránt keresett, magas presztízzsel rendelkező és jó minőségű termékek előállítása, a hazai piac egészséges és biztonságos magyar élelmiszerekkel való ellátása, a hazai adottságokra, alapanyagokra és magas munkaigényű vállalkozásokra építő élelmiszer-feldolgozás.

Örvendetes az a lendület, amely az elmúlt évek növekvő teljesítményét jellemzi. **A magyar élelmiszergazdaság belpiaci erejének és külkereskedelmi aktivitásának, jövőbeli továbbfejlődésének alapját a rendelkezésre álló erőforrások fenntartható kezelése, a szakértelem megerősítése, a kiegyensúlyozott termékszerkezet, a termelés hozzáadott értékének növelése, a prémium termékek növekvő mértékű előállítása, a versenyképes ár és a disztribúciós lehetőségek fokozott kihasználása jelentheti.**

A sikeres bel- és külpiacon tevékenység egyik fő alapja a vállalkozások és együttműködések növekvő termelékenységére. A magyar piac méreténél fogva növekedésünket alapvetően meghatározza a külpiacon történő értékesítés és az ott megtermelt reáljövedelmek növelésének képessége, továbbá a folyamatos alkalmazkodóképességünk a változó természeti és piaci körülményekhez.

Erősebb specializáció, jól szervezett termékláncok és a szállítási infrastruktúra fejlesztése tudja megalapozni a termelés hozzáadott értékének és a foglalkoztatás szintjének további növekedését. A globális értékláncok világában az eladott végtermék mennyiségéhez és értékéhez képest egy-egy ország határain belül az értékláncok egyes fázisaiban végzett értékteremtésnek van igazán jelentősége. Gazdaságunk akkor tud igazán profitálni az élelmiszerek iránti világméretű keresletből, ha a magyar gazdálkodók és társulásaik, a gazdasági szereplők tulajdonában álló vállalkozások és mindezek együttműködése képes ezt az értékteremtést megvalósítani. Sikeres bekapcsolódásuk a globális értékláncokba a magyar tulajdonú élelmiszeripar megerősödésének alapja. Földrajzi helyzetünknel fogva célként fogalmazzuk meg a saját alapanyagaink feldolgozásán túl azt, hogy máshol előállított alapanyagok további feldolgozását is mind nagyobb mértékben Magyarországon végezzük (például gabona- és olajosnövény feldolgozás, bioüzemanyag-gyártás)

A teljesítmény növelésében megkerülhetetlen szerepe van a tudástermelés és -átadás intézményei, csatornái működésének. A vállalkozások versenyképességének XXI. századi alapja a folyamatos innováció, az azt megalapozó kutatás-fejlesztési tevékenység és az innovációs eredmények hasznosítását lehetővé tevő képzett munkaerő. A következő évtizedek a különböző technológiák folyamatos – jelenleg még nem is teljesen belátható sebességű és tartalmú - forradalmát fogja jelenteni, a technológiák egyes fajtái - mint például a nanotechnológia – vagy egyes tudományágak - mint például a genomika - teljesen átalakítják az egyes termelési folyamatokat, ágazatokat.

A szociális innováció – elsősorban a munkavállalók munkakörülményeinek könnyebbé tétele - révén a mezőgazdasági és élelmiszeripari szakmák fiatalok és munkakeresők általi megítélése javítható.

Az elmúlt időszakban az élelmiszerfeldolgozást az emelkedő alapanyagárak, a hazai piacon az árérzékeny fogyasztók és a kiskereskedelem árleszorító hatása, elmaradt fejlesztések, drága és nehezen hozzáférhető hitelfinanszírozás, kedvezőtlen áfa-környezet és a kiterjedt feketegazdaság, horizontális és vertikális együttműködések és az innovációs készség hiánya, menedzsment hiányosságok jellemezték.

Nem véletlen tehát az a korábban már említett jelenség, hogy az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értéke Magyarországon alig fele a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékének, termelése pedig 2004 és 2010 között volumenét tekintve 16%-kal visszaesett, azóta viszont 11 %-kal növekedett.

A magyar mezőgazdaság termékeinek jelenleg is 2/3-át hasznosító élelmiszerfeldolgozás fejlődési pályára állítása jelenti a magyar élelmiszergazdaság fejlődésének kulcsát.

Kivitelünk termékszerkezete javult az elmúlt időszakban, de további strukturális átalakulása lenne kívánatos a minél magasabb hozzáadott értékű termékszerkezet irányába. Jelentős gabona- és olajosnövény exportunk, élőállat- és folyadéktej kivitelünk egyik alapja az, hogy meglévő piacainkon ezekből az árukból versenytársainkénál olcsóbb árfekvésű termékeket értékesítünk. Számolni kell azzal, hogy főleg tengerentúli versenytársaink – különösen Dél-Amerikában – jóval alacsonyabb önköltséggel (egy éven belüli többszöri kukorica betakarítás is lehetséges, alacsony a munkaerő költsége, nincs fűtési költség), a másik oldalon pedig a kevésbé szigorú környezetvédelmi, állatjóléti szabályok mellett állítják elő az általunk is megtermelt legtöbb mezőgazdasági terméket (például baromfi esetében 25-30%-kal alacsonyabb a brazil és argentin termelés költsége az európaihoz viszonyítva, amit a szállítási költség sem képes elfedni).

A világ élelmiszertermelésben érintett nagy gazdaságainak és multinacionális óriásvállalatainak tömegtermelése mellett a sikeres talpon maradás egyik záloga a minőségi, **prémiumnak minősülő termékek** rés piacaira - amelyek komoly méretűek is lehetnek a magyar termelési lehetőségekhez viszonyítva – történő sikeres betörésünk és megkapaszkodásunk lehet. Ebben segít bennünket GMO-mentességünk és alacsony környezetterhelésünk megőrzése. A magyar **gasztronómia** minőségi megújulásának folyamatát össze kell kapcsolni a prémium minőségű magyar termékekkel. Ki kell használni a **hungarikumok** egyediségében rejlő piaci lehetőségeket

A következő időszakban kiemelt ügynek kell tekinteni a hazai agrár- és élelmiszergazdaságban működő vállalkozások belső és uniós forrásokra támaszkodó **technológiai fejlesztéseit**, a kis- és közepes gazdaságok, családi gazdaságok élet- és versenyképességének növekedését és **jövedelmezőségük** javulását. Kulcskérdés a különböző termékpályák mentén megvalósuló, a **termelést, a feldolgozást és a**

kereskedelmet egyaránt érintő együttműködések magas hatékonyságú megvalósulása, a termelés és a piaci lehetőségek rajtuk keresztül történő összehangolása. A gazdaság versenyképességét az államigazgatás és a vállalkozók között egyszerű és egyértelmű kapcsolati viszonyok tudják elősegíteni.

Növekvő szerepet szánunk a **helyben termelt és előállított élelmiszerek közvetlen értékesítésének**. A friss zöldség-gyümölcs, tejtermékek vagy éppen hústermékek esetében stabilan legalább a hazai élelmiszertermelés 15-16%-a kerül így a fogyasztókhoz. Célunk a 20% elérése.

A magyar vállalkozások számára természetes gazdasági és piaci környezetet jelentenek a szomszédos országok és a **Kárpát-medence**. Az itteni pozíciók erősítése, a céges kapcsolatok kölcsönös erősödése természetes fejlődési pályát jelent számunkra.

A kis- és közepes vállalkozások külkereskedelmi tevékenységének legfontosabb alapfeltételeit szisztematikusan tovább kell fejleszteni. Ha a megfelelő árualap és a megfelelő ár alapfeltételét sikerül megteremteni, akkor ezekre épülve kell alkalmazni az exportfinanszírozáshoz szükséges működő tőkét biztosító mechanizmusokat és intézmények munkáját, továbbá elő kell segíteni a megbízható, külkereskedelmi gyakorlattal rendelkező kereskedelmi képviselők meglétét és az exportdisztribúciós csatornák elérését. Ez utóbbiban nagy szerepe van a magyar állam által létrehozott és működtetett nemzeti kereskedőháznak.

Mindennek alapfeltétele a már most is komoly hatékonysággal rendelkező élelmiszerbiztonsági és élelmezés-egészségügyi rendszer fejlesztése.

E célok elérése érdekében támogató jogszabályi környezetet, szakpolitikákat alakítunk ki és rendszeresen egyeztetünk az érintett érdekcsoportokkal.

VI. Kire épül a jövő élelmiszergazdasága?

A hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar szereplőit sokszínűség jellemzi. 2013-ban mintegy 8.800 gazdasági szervezet és közel 483 ezer egyéni gazdaság végzett mezőgazdasági tevékenységet. Méretük alapján a mezőgazdaság szereplőinek három alapvető csoportja különíthető el:

1. a fogyatkozó számú saját fogyasztásra termelő, valamint részben árutermelő háztartások és egyéni gazdaságok (317 ezer);
2. a létszámában és használt területe tekintetében gyarapodó, elsősorban értékesítésre termelő mintegy 165 ezer mikro-, kis- és közepes méretű családi gazdaság, továbbá mintegy 8.300 társas vállalkozásként működő mikro- és kisvállalkozás;
3. a mezőgazdasági közép- és nagyvállalatok (563, illetve 89 darab).

Az élelmiszeriparban is jelentős különbség figyelhető meg a vállalatok mérete, ebből adódóan termelési szerkezete, és gazdasági teljesítménye között.

1. Az élelmiszeripar vállalatainak nagy része mikro- és kisvállalkozás, ez a vállalkozói kör jelentette az élelmiszeripari vállalkozások számának 93%-át (számuk 4.798), az árbevétel 17%-át, a foglalkoztatásnak pedig 31%-át adta 2014-ben.
2. A közepes méretű vállalkozások száma (2014-ben 280 db) az elmúlt években csökkent, ugyanakkor javult a hatékonyságuk, finanszírozási helyzetük, ennél fogva pedig a jövedelmezőségük. Bár részesedésük az ágazat vállalkozásaiból csekély (5%), szerepük az árbevételben (31%) és a foglalkoztatásban (31%) jelentős.
3. A hazai élelmiszeripari cégek között a nagyvállalatok száma alacsony (2014-ben 102 db), de az élelmiszeripar teljes árbevételének 52%-át, alkalmazotti létszámának pedig 38%-át adták 2014-ben.

A magyar vidék számára gazdasági, szociális és társadalmi szempontból egyaránt létfontosságú egy növekvő számú **családi gazdaságra** épülő, erős agrárközéposztály kialakulása, melynek birtokpolitikai, adópolitikai és polgári jogi szabályozókon keresztül kell támogató környezetet teremteni.

A jövőben a mezőgazdasági szereplők sokszínűsége megmarad. A saját fogyasztásra termelő háztartások közül árualapjuk bővítésével, minőségi termeléssel egyre többen léphetnek a helyi piacokra. Piaci orientációjuk erősödésével a családi gazdaságok, a kis- és közepes gazdaságok élénkülése várható, melyek képesek a helyi és regionális piacok ellátására, szolgáltatások nyújtására, különösen együttműködésük, társulásaik révén. A technológia fejlesztésével, a jó gyakorlatok terjesztésével, szaktanácsadással, képzéssel növelhető termelékenységük. Diverzifikált tevékenységük eredményeként kevésbé kitéttek a külső gazdasági és környezeti hatásoknak.

A családi gazdaságok térnyerése előmozdítja a generációváltást, a tudás és a tapasztalatok családon belüli átadását, valamint ösztönzi az élelmiszerellátási lánc szereplői közti együttműködések létrejöttét. A növekvő számú családi gazdaság, mezőgazdasági kis- és közepes méretű vállalkozás élén egyre inkább szakmailag képzett, korszerű menedzsment és információs-technológiai ismeretekkel rendelkező élethivatásszerűen mezőgazdasággal foglalkozó fiatal gazdálkodóknak kell állniuk, akik alkalmasak a termelési technológia korszerűsítésére, az innovatív módszerek befogadására, együttműködések keretében megvalósítandó fejlesztésekre. Az élelmiszer-feldolgozásban a kis- és középvállalkozások számára is a képzett menedzsmentre és szakképzett alkalmazottak tudására épülő, magas hozzáadott értéket előállító, innovációra alapozott termék és technológiai fejlesztéseknek kell a működés alapjává válniuk.

Az élelmiszergazdaság jövője szempontjából kulcskérdés az emberi tényező. A vállalkozások és gazdaságok vezetőinek, az alkalmazott munkaerőnek a megfelelő képzettsége, tudása a jövőbeli sikereink alapfeltétele. Elkerülhetetlen az a szemléletváltás-szemléletváltoztatás, ami ahhoz szükséges, hogy a jövő gazdálkodói képesek legyenek a saját tevékenységüket egy globális környezetbe illesztve folytatni és alkalmazkodni tudjanak az őket körülvevő, folyamatosan változó szocio-ökonómiai feltételrendszerhez és a kiszámíthatatlan időjárási körülményekhez. Az oktatás és képzés szerepe megkerülhetetlen ahhoz, hogy gazdálkodóink a „gondolkodj

globálisan, cselekedj lokálisan” elvet valóban jól tudják alkalmazni. Ebből a szempontból is fontos a fiatal gazdálkodók kiemelt segítése.

VII. Mire épül a jövő élelmiszergazdaságra?

A jövő élelmiszergazdasága információra és tudásra épül, ami lehetővé teszi az élelmiszerek gazdaságilag, ökológiailag és társadalmilag fenntartható módon, megfelelő mennyiségben és minőségben történő előállítását, feldolgozását és értékesítését. A naprakész termelői, piaci és menedzsment ismeretek létrehozása, terjesztése és hasznosítása sokszereplős folyamat, amelynek a termelők csak az egyik – bár nagyon fontos – láncszemét jelentik. Kiemelt szereplői a kutatók, oktatók, szaktanácsadók, de rajtuk kívül az élelmiszergazdaság valamennyi tagja részt vesz benne, információt nyújtva és befogadva.

A termelés zavartalan működéséhez az **akadálytalan információáramlás** alapvető fontosságú, az élelmiszergazdaság valamennyi szereplőjének megfelelő és gyors információval kell rendelkeznie a piaci folyamatokról és fejleményekről, a támogatások és szabályozás változásairól. A szabad információáramlás, az információk és a tudás megfelelő menedzselése érdekében az élelmiszergazdaság résztvevői között elő kell segíteni olyan felhasználóbarát, rendszerbe szervezett csatornák kialakulását, amelyek képesek az információk és a tudás iránti kereslet és kínálat összehangolására, hiszen a szereplők nem maradhatnak egymástól elszigeteltek.

Az információáramlás alapfeltétele az **átláthatóság, a transzparencia**. **Az ágazat jövője érdekében a következő években minden olyan adózási rendszerben lévő akadályt, szabályozást el kell hárítani, ami akadályozza az átláthatóságot, a valós információkat az egyes ágazatokról vagy termelőkről. Ez az áfakulcsok meghatározásától az őstermelők és családi gazdálkodók optimális adózásiáig terjed.**

Az átlátható viszonyok elősegítik az üzleti tevékenység alapját jelentő bizalom erősödését.

Az oktatás és kutatás szerepe átértékelődik. Számos magyar egyetem és kutatóintézet rendelkezik erős elméleti tudással, ennek gyakorlati tudássá való konvertálása, az eredmények hasznosítása azonban gyenge.

A felnőttoktatás és a továbbképzés kiemelten fontos terület, mivel az iskolai végzettség és a szakirányú képzettség terén a mezőgazdaság helyzete kedvezőtlen. A gazdaságok vezetői között a képesítéssel rendelkezők aránya alacsony (15%) az uniós átlag mintegy fele, az EU-15-ök átlagának harmada. A rugalmas alkalmazkodást segíti az idegennyelvtudás, a magas szintű vezetői, tárgyalási és kommunikációs képességek.

Versenyképességi pólusokat kell létrehozni az egyes ágazatokhoz kapcsolódóan az oktatás, a kutatás és a gazdasági élet szereplői összefogásával, különböző koordinált projektek megvalósítására az innováció, termelési kérdések vagy éppen adott termékkör táplálkozási összefüggéseivel kapcsolatban.

Szakképzés

Fejlett mezőgazdasági termelés nem lehetséges megbecsült szakemberek nélkül, tehát nélkülözhetetlen egy fejlett és színvonalas szakképzési rendszer. Ehhez egységes és egymáshoz illeszkedő elemekből álló agrár-szakképző iskolahálózat működtetésére van szükség, amely megfelelő tudással rendelkező diákokat, technikusokat bocsát ki. Az Agrár Szakképző Iskolák Hálózatának 2013 augusztusában történt létrejöttével megteremtődött a minőségi szakképzés kialakításának intézményi feltételrendszere. Ez az iskolahálózat akkor tudja az élelmiszerágazati stratégiában kitűzött célok megvalósításához a középfokú szakember utánpótlást és továbbképzést biztosítani, ha az ágazati felelősségre építve fenntartását és működtetését hosszú távon az agrárpolitikát irányító kormányzati szereplő látja el. Az élelmiszergazdasági szakterületek által igényelt szakmai tartalmak, ágazati specialitások gyors beépíthetősége érdekében szükséges, hogy a képzések kereteinek és tartalmának meghatározása a mindenkori szakterületi háttérre építve történjen. Az élelmiszergazdasági szakmák tekintetében kiemelt figyelemmel kell lenni az élelmiszerbiztonság hangsúlyos megjelenésére. A minőségi szakemberellátás megköveteli, hogy az elméleti tudás mellett kiemelt hangsúlyt kapjon a gyakorlati képzés, amelynek megerősítése a szakképző iskolai hálózatra alapozott gyakorlati tudásközpontok kialakításával érhető el. Ezekben a szakterület specifikus minta tangazdaságokban, az egyes ágazatokhoz kapcsolódóan az oktatás és a kutatás, a gazdasági élet szereplőinek bevonásával, különböző koordinált projektek megvalósításán keresztül készíti fel a jövő gazdálkodóit az innováció, a termelési kérdések vagy éppen adott termékkör táplálkozási összefüggéseivel kapcsolatos kihívások megválaszolására.

A folyamatosan változó szakmai követelményrendszer szükségessé teszi az ágazatban dolgozó szakemberek folyamatos életpálya orientált, könnyen hozzáférhető szakmai továbbképzését, amelyhez továbbképzési és felnőttképzési programok működtetése szükséges. E programok szervezeti keretei a tudásbázist adó szakképző iskolákra és a minta tangazdaságok, tanüzemek hálózatára gyakorlati tudásközpontokra építetten hosszútávra tervezhetően megteremthetők.

A szakképzésben igen komoly kihívást jelentenek azok a társadalmi problémák, melyeket ugyan nem a szakképzés hivatott kezelni, ám mégis az oktatásnak ezen a szintjén csapódnak le. Igen jelentős társadalmi csoportok vannak ma hazánkban, akiknek az egyetlen út a felemelkedéshez a szakmaszerzés, tehát a szakképzés sikeres befejezése. A szakképzés eszközeivel élni kell az érintett csoportok esélyeinek növelése érdekében. A szakképzés feladata ezen a téren az elismert szakmához való jutás lehetőségének megteremtése. Az esélyegyenlőség érvényesítése nem pusztán követelmény, hanem a társadalomnak is hosszú távú érdeke, hiszen növeli a versenyképességet. Az esélyegyenlőség biztosításának növelése még további

szemléletváltást, rugalmasságot, és nagyobb figyelmet igényel az agrár szakképző iskolai hálózatot alkotó oktatási intézményektől is. Az iskolai rendszerű szakképzésben részt vevő diákjaink jelentős része hátrányos helyzetű, ezért kiemelt figyelmet kell fordítani esélyegyenlőségük megteremtésére, felzárkóztatásuk biztosítására. A folyamatosan változó szakmai követelményrendszer szükségessé teszi az ágazatban dolgozó szakemberek folyamatos továbbképzését, amely a tudásbázist adó szakképző iskolák és a minta tangazdaságok, tanüzemek hálózatára építetten hosszútávra tervezhetően megteremthető.

Felsőoktatás

A felsőfokú agrárképzések a duális képzés bevezetésének lehetséges szinterei. A középfokú szakképzés gyakorlatiasabbá tétele egyértelműen pozitív változásokat hozott a korábbi állapotokhoz képest. Az elmúlt néhány évben felgyűlt tapasztalatok alapján a felsőfokú agrárképzések tekintetében is egyre inkább ebbe az irányba kell haladni, figyelembe véve a felsőoktatás sajátosságait. A duális képzés bevezetése a felsőoktatásba lehetőséget teremt arra is, hogy az élelmiszeriparral foglalkozó családi gazdaságok és gazdasági társaságok szorosabb együttműködést alakítsanak ki a felsőoktatás érdekelt szereplőivel.

Az agrár felsőoktatási intézmények között erősíteni szükséges a szakmai együttműködést, a szakmai típusú integrációkat. A felsőoktatásban kidolgozott modell, amely kiemelten két-három agrár felsőoktatási központot jelenít meg, e nélkül csak korlátozottan lehet működőképes.

Az alapszakok esetében kisebb, de szélesebb megalapozású képzési kínálatot kell működtetni. Ezzel együtt a felsőoktatási intézményeknek és a velük együttműködő gyakorlati képző helyeknek közös stratégiát szükséges kialakítani a hallgatói létszám növelése érdekében.

A felnőttoktatás és a továbbképzés kiemelten fontos terület, mivel az iskolai végzettség és a szakirányú képzettség terén a mezőgazdaság helyzete kedvezőtlen. Mindez a változásokhoz való rugalmas alkalmazkodás akadályaként jelentkezik.

Kutatás-fejlesztés

Tagadhatatlan, hogy magyar agrárkutatás a XXI. században korábban soha nem látott kihívásokkal kénytelen szembenézni és egészen más feltételrendszerben kell maximális teljesítményt nyújtania, mint bármikor a megelőző évtizedekben (klímaváltozás, GMO-k globális jelenléte, energia- és erőforrás hatékonyság igénye, áringadozások).

Az agrár-tudás és -innováció iránti piaci igény Magyarországon jelenleg alacsony. A kisléptékű, saját forrásból megvalósuló innovációk többsége megfelelő tudás, tőke és kapcsolatok nélkül ellehetetlenül. Az innovációt megalapozó kutatás és fejlesztés terén a magyar élelmiszergazdaság nyugati tagállamokhoz képest lemaradásban van, a külföldi cégek leányvállalataikon keresztül messze a tőkeszegény magyar vállalatok előtt járnak. Szabadalmakban megtestesülő újításokat kell alkalmazni.

E kihívások leküzdése érdekében szakmailag koordinált, gyakorlatorientált, a gazdaságok és termelés hatékonyságának növelését szolgáló, emberi és anyagi erőforrásokkal megerősített agrárkutatásra van szükség, egyúttal világos munkamegosztásra az agrár-felsőoktatással. Az állami intézményrendszernek elő kell segítenie az ágazati innovációt a fajtanemesítéstől a kereskedelemig, munkájába pedig be kell vonnia a szakmai szervezeteket és a szektor gazdasági szereplőit. Folyamatos és aktív visszacsatolás szükséges a termelő szektor részéről a kutatás irányába annak érdekében, hogy piacorientált termelésfejlesztés valósulhasson meg. Magyarországon újra meg kell teremteni a technikai- és technológiai fejlesztés háttérét, az oktatás és kutatás, valamint a szaktanácsadás összhangját. Meg kell győzni a gazdasági élet szereplőit a kutatás-fejlesztési eredmények hasznosításának fontosságáról.

Ehhez olyan együttműködések kell létrehozni, amelyek a kutatás-fejlesztésben, oktatásban és szakképzésben érdekelt szervezeteket összefogják és képesek prioritásokat meghatározni.

Szaktanácsadás

A szaktanácsadási tevékenység tekintetében a legkomolyabb beavatkozásra a kevésbé integráltan vagy zömében kisebb méretű termelőkből álló szektorokban van szükség – mint például a sertés vagy a zöldség-gyümölcs szektor. Bizonyos termékkörök – különösen gabona- és olajosnövények - esetében az inputszállítók gyakran nyújtanak ilyen szolgáltatást, más esetben egy-egy kisebb ágazatban már megszervezésre került (juhászat, méhészet). A gazdálkodók, vállalkozások gyakran külföldi tanácsadók szolgáltatásait veszik igénybe a megfelelő színvonalú tudással rendelkező hazai szolgáltatások hiányában. A hazai szaktanácsadók kutatóműhelyekkel, felsőoktatási intézményekkel való kapcsolatai általánosságban véve gyengék, ezért erősítésre szorulnak.

A feldolgozóipari kis- és középvállalkozások hatékony működése érdekében nélkülözhetetlen az üzleti és marketingtervezési gyakorlat felülvizsgálata, azaz eredmények szaktanácsadásba történő átültetése.

A magyar mezőgazdaság szereplőinek olyan erősnek és felkészültnek kell lennie, amely képessé teszi őket az európai uniós támogatási rendszer változásaiból, részleges megszűnéséből fakadó gazdasági-pénzügyi változások kezelésére.

VIII. Kiknek termel a jövő magyar élelmiszergazdasága?

Alapvető kérdésként merül fel, hogy milyenek lesznek a jövő fogyasztói, milyenek lesznek a demográfiai viszonyok, a táplálkozási és vásárlási szokások?

A piaci lehetőségek vizsgálatánál nem tekinthetünk el a potenciális piacok demográfiai vizsgálatától. 1950-ben 2,5 milliárd ember élt a Földön, 2050-re a népességszám az előrejelzések alapján eléri a 9,15 milliárdot. Ez a 2010-es 6,9 milliárd emberhez képest

2,25 milliárd fős emelkedést jelent 1970 és 2010 között 3,2 milliárd fővel nőtt a népesség, így a következő 40 évben valamivel kisebb teljesítménynövekedést kell produkálnia a világ mezőgazdaságának – 1,1%-ot éves szinten 2050-ig az eddigi 2,2% helyett. Ennek megvalósulása is 60%-os növekedést jelent!

2005/2007-es adatok alapján a napi ételmiszerfogyasztás 2.770 kalória/fő, ami természetesen szélsőségesen oszlik meg: 2,3 milliárd embernek 2.500 kalória/napnál, 500 milliónak 2.000 kalória/napnál kevesebb jut, míg 1,9 milliárd ember 3.000 kalória felett jut hozzá ételmiszerhez naponta. A FAO által készített, 2050-ig szóló előrejelzés a világ GDP-jének 2,5-szeres, az egy főre jutó jövedelem 1,8-szoros növekedésével számol. A FAO előrejelzéseit alapul véve növekvő napi kalória bevitelével és húsfogyasztással számolunk a fejlődő országokban, 2050-re 4,7 milliárd ember fog napi 3.000 kalóriánál többet fogyasztani. A mostani rendkívül rossz állapotokhoz képest jelentősen fog nőni Afrika szubszaharai övezetében az egy főre jutó fogyasztás, továbbá Dél- és Kelet-Ázsiában várható további nagyobb bővülés e téren.

Összességében 70-90%-kal nőni fog a világ ételmiszerszükséglete.

A vásárlóerő szempontjából fontos figyelembe venni, hogy a gazdasági jövőtanulmányok nem számolnak az EU gazdasági erősödésével. Az előrejelzések alapján 2050-ben a legnagyobb nemzeti jövedelemmel Kína, az USA, India, Brazília és Japán fog rendelkezni, az első tízben csak Németország és Nagy-Britannia lesz benne Európából a várakozások szerint. Figyelemmel kell lenni arra, hogy a jelenlegi trendek alapján csökken a lakosság Japánban, Oroszországban és Kelet-Európában.

Magyarország tekintetében a hazai népességstatisztikai előrejelzések 2060-ra a közepesen várható lakosságszámot 8,55 millió főre teszik, a két szélső előre jelzett érték 10,1 millió és 7,19 millió fő (Földházi Erzsébet, 2012). Összehasonlításként jelezzük, hogy 1981-ben Magyarország népességszáma 10,71 millió fő volt. Az ENSZ jelenlegi előrejelzése alapján 2060-ra a szomszédos országok közül Ausztria népessége nőhet, Szlovákia az időszak végére lényegében szinten maradhat, Románia és Szerbia elvesztheti lakosságának egynegyedét, Horvátország és Bosznia-Hercegovina lakossága egyharmaddal eshet vissza, a nem szomszédos közelebbi piacaink közül pedig Németország népessége 9%-kal csökkenhet 1990-hez képest.

A világ ételmiszerfogyasztását tekintve több folyamat figyelhető meg. Egyik, hogy az egészségesnek tartott élelmiszerek – hal, fehér húsok, zöldség-gyümölcs -, a hagyományos élelmiszerek és más friss, ismert eredetű termékek vásárlása növekszik. A fejlődő országok egy részének fogyasztása nem fogja követni a nyugati típusúnak nevezett, alapvetően állati termékekre épülő étkezési kultúrát, összességében pedig a bevitt energia fele továbbra is a gabonatermékekből származik.

A másik folyamat, hogy a fejlett fogyasztói társadalmakban élő emberek időhiánya miatt nő a magasabb kényelmi értékkel rendelkező élelmiszerek piaci jelentősége. A két irányú közös metszetének tekinthető, hogy ezekben a társadalmakban a termékekre

vonatkozó, különösen a feldolgozott készítmények csomagolásain szereplő információk jelentősége tovább fog nőni.

A fogyasztók ugyanakkor soha nem lesznek egy homogén közösség, a világban hagyományosan meglévő nemzeti, társadalmi, kulturális, gazdasági és gasztronómiai különbözőségek fennmaradnak és ismeretük, felhasználásuk elősegíti egy-egy ágazat, cég sikeresebb exportteljesítményét.

A fejlett országokban várhatóan még tovább nő az egy főre jutó tej- és húsfogyasztás (202 kg/fő/év-ről 216 kg/fő/év-re, illetve 78 kg/fő/év-ről 94 kg/fő/év-re), a fejlődő országokban minden alapvető mezőgazdasági termék fogyasztásában növekedés várható (hús esetében 28 kg/fő/év-ről 44 kg/fő/évre, tej esetében 44 kg/fő/év-ről 78 kg/fő/év-re). Minden fejlődő országban jelentősen nőni fog a baromfi fogyasztása.

Magyarországon – a népességszám alakulásától függetlenül – **az életszínvonal és a vásárlóerő növekedésével, a fogyasztói tudatosság növekedésével számolunk.** Fokozni kell a fogyasztók egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosítását és segítség nyújtását abban, hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többletértékeket fel- és elismerjék.

Az élet minden területét behálózó információs technológiák használatával belátható időn belül a fogyasztók egy-egy termékről lényegében azonnal minden információt elérhetnek - a termeléstől az áru kiskereskedelembé kerüléséig - akár az áruházi polc mellett állva is.

IX. Az élelmiszergazdaság szervezése

1. Piacszervezés

A magyar mezőgazdasági termékek, élelmiszerek belső piaci pozícióinak és külföldi piaci értékesítési csatornáinak erősítése, **értékesítésének összehangolt EU-s és hazai forrású ösztönzése** érdekében alapvető cél az előállított áru hozzáadott értékének növelése, a fogyasztói-kereskedelmi igények mind teljesebb körű kielégítése. Ennek érdekében **általános és termékpálya-specifikus marketing stratégiákat** kell alkalmazni a meglévő piacok megtartására, újak építésére és fejlesztésére, a tömegpiaci és a résziaci termékkörök és időszakok meghatározásával. Ezen túlmenően meg kell teremteni az összhangot az EU-s és a hazai finanszírozású promóciós források között, kihasználva az ebben rejlő szinergiákat, és lehetőséget adva a szakmai, szakmaközi szervezetek által képviselt ágazatok közösségi marketingtevékenységének fokozására.

A magyar közösségi marketing intézményrendszerének a hagyományos marketingcélok- és eszközökön túl a belföldi piacon a piac- és terméktanulmányok készítésére, a belföldi szereplők képzésére, adatbankok működtetésére kell koncentrálni. A külföldi piacokon a piacra jutás érdekében piackutatási és üzleti utak támogatására, a piacépítés érdekében imázs-növelő intézkedésekre és a már exportáló

vállalatok piacmegtartó tevékenységének támogatására, a magyar termék imázsának megteremtésére kell fókuszálnia.

A fenntartható élelmiszertermelés és az értékesítés növelésének megvalósításához a hazai és a nemzetközi fogyasztói igények folyamatos mérésére és az eredmények érintettek számára történő hozzáférhetővé tételére van szükség.

Termékpályánként erős **szakmaközi szervezeteknek** kell működni, amelyek képesek az európai és nemzeti jog biztosította keretek között ágazati önszabályozásra és képesek kihasználni az abban rejlő potenciált.

Az élelmiszergazdaságban zajló termelési, piaci és kereskedelmi folyamatok nyomon követéséhez és értékeléséhez, az üzleti, szakmai és gazdaságpolitikai döntésekhez, továbbá a piac átláthatósága érdekében valamennyi ágazatban naprakész adatokat és információkat nyújtó **adatszolgáltatási- és feldolgozási rendszerek** működtetésére van szükség, amelyek transzparens módon nyújt információt termelőknek, feldolgozónak, tanácsadónak, hitelfinanszírozónak és kormánzatnak egyaránt.

2. Szövetkezés, gazdatársulások

A következő évtizedekben nem lesz elég, ha a gazdálkodók egyszerűen egyénileg értékesítik a megtermelt terményt vagy felnevelt állatot. A világban tapasztalható, folyamatosan koncentrálódó vállalati körrel rendelkező különböző élelmiszer termékpályákon a nagyobb szereplők tőkeelőnyével, logisztikai és értékesítési előnyével szemben nagyobb léptékben nincsenek egyéni megoldások. Számos cég ezek közül nyugat-európai termelői szerveződések tulajdona, amely termelői szerveződések évtizedekkel ezelőtt csak úgy látták esélyesnek a piaci versenyben aló helytállásukat, ha értékesítésük biztonságának megteremtése érdekében saját közös vállalkozásaik révén megszervezik saját termelésük feldolgozását, értékesítését és szakmai háttérét (holland, dán, francia példák).

A gazdálkodóknak társulniuk kell a megtermelt mezőgazdasági termékek feldolgozása érdekében. Számos termék esetében – mint például a gabona - csak ezen keresztül lehet a hozzáadott értéknek legalább egy részét helyben tartani. A közös feldolgozás után a következő lépésben – természetesen a termelési voluméntól függően - az így előállított termékeket lehetőleg minél nagyobb arányban az őket előállító üzemek közvetlen környezetében kell értékesíteni – egy példával érzékeltetve a megtermelt gabonából a termelői malomban készített lisztet a helyi pékek felé.

A következő évtizedekben mind nagyobb méreteket fog ölteni az urbanizáció és a fogyasztókért folytatott árversenyben az élelmiszerkereskedelem beszerzési koncentrációja. A multinacionális kiskereskedők méretgazdaságosságukból fakadóan akár 5-10%-os árelőnyt is elérhetnek, ráadásul a nagy nemzetközi gyártókkal nemzetközi beszerzési megállapodásokat tudnak kötni, ami további versenyelőnyt jelent számukra. Kétféle válasz lehetséges a magyar élelmiszergazdasági szereplők részéről. Az egyik a koncentrált kiskereskedelem által támasztott igényeknek

(volumen, minőség, időbeliség, ár és szállítási feltételek) való megfelelés és a vele kötendő megfelelő áralku érdekében történő szövetkezés.

A másik válasz, hogy a magyar termelők is közelebb kerülnek a fogyasztókhöz, ezzel csökkentve a közvetítői szintek költségeit, növelve tevékenységük jövedelmezőségét. Ennek érdekében a termelők maguk is megjelennek egyénileg vagy szövetkezeti együttműködésben a termelői piacokon, saját bolttal vagy bolthálózattal a városi fogyasztói környezetben. A mind kifinomultabb értékesítési modellek világában még a termelői együttműködéseknek is együtt kell működniük, hogy egymásnak ne csináljanak konkurenciát.

A saját feldolgozóipari és értékesítési (disztribúciós) háttér nélkül a magyar termelők sokkal kitettebbek a nemzetközi piacok és kereskedelem hullámzásainak, mint versenytársaik. A szervezett együttműködés, a szövetkezeti és gazdatársulási forma a termelők gazdasági hátterének stabilizálásán túl lehetőséget teremt a részfoglalkozás keretében keletkező piaci termékek becsatornázására, közvetlen piaci visszacsatolást jelent a termelőnek, minőségi garanciát és nyomon követést nyújt a fogyasztónak.

3. Logisztika

Lehetőségeink ellenére 2012-ben Magyarország az EU tagállamai közül a negyedik legrosszabb helyezést érte el a külkereskedelmi logisztikai hatékonyság területén. Mindennek egyik fontos tényezője, hogy jelenleg exportárbevételünk közel 80%-át közúti szállítás révén érjük el.

A magyar élelmiszergazdaság érdeke Magyarország kedvező földrajzi fekvésére és a már meglévő infrastrukturális adottságaira épülő logisztikai versenyelőny kihasználása, a nemzetközi tranzit szállítási útvonalak és az útvonalakat kiszolgáló logisztikai csomópontok itteni fejlesztése. A magyar gabona gazdaságos exportjához a vasúti szállítási rendszerek fejlesztése (berakó- és szállítókapacitások) és fuvarszervezés (irányvonatok, visszfuvar szervezése) szükséges. Elsősorban a déli országrészben jobban ki kell használni a Tisza és a Duna, mint vízi út adta lehetőséget a Fekete-tenger felé.

Friss termékek exportjának fejlesztéséhez megfelelő méretű tároló- és hűtőkapacitások kellenek, amelyek lehetővé teszik a folyamatos szállítást, a megrendelő igényeihez történő igazodást.

4. Támogatási rendszerek

A mindenkori agrártámogatási rendszereket – jelenleg a közvetlen **termelői támogatások**, az agrár-vidékfejlesztési támogatások, a piaci támogatások és a nemzeti agrártámogatások rendszerét - az agrárpolitikai prioritásoknak megfelelően kell alakítani és kiszámítható, tervezhető módon működtetni.

Az élelmiszergazdasági szereplőknek számolniuk kell azzal, hogy a Közös Agrárpolitika jelenlegi támogatási rendszere 2020-ig szól, fel kell készülni arra, hogy szabályrendszere és az elérhető források nagysága meg fog változni.

5. Hitelfinanszírozás

Az élelmiszergazdaság komoly tőke- és forgóeszköz-igénnyel rendelkező szektor. Az ágazatban működő vállalkozások, gazdálkodók számára az éven belüli és tartós forgóeszköz-finanszírozás, a fejlesztésekhez, beruházásokhoz és birtokrendezéshez kapcsolódó finanszírozás jelenti a legfontosabb igényt. Termelői együttműködések, szövetkezetek által széles körben igénybe vehető, adott termékpálya sajátosságaihoz igazodó hiteltermékekre van szükség inputanyag beszerzés, termények felvásárlása, értékesítés finanszírozásához, továbbá különböző piaci kockázataikat kezelő pénzügyi termékeket (árfedezeti és határidő ügyletek) kell számukra elérhetővé tenni. A hazai feldolgozóipar számára a működés, alapanyag-felvásárlás és értékesítés (különösen export) pénzügyi finanszírozását biztosító hitelekre és elérhető fejlesztési hiteltermékek folyamatos elérése alapvető fontosságú. Szükség van olyan hitelintézetekre, akik rendelkeznek a mezőgazdasági termeléshez kapcsoló megfelelő szaktudással és képesek annak sajátosságaihoz igazodó hitelkonstrukciókat biztosítani.

X. A minőségi élelmiszergazdaság fejlődését megalapozó háttér létrehozása

1. Élelmiszerfeldolgozás

Ma Magyarországon több mint 5.000 élelmiszeripari vállalkozás működik. 2014-ben a tisztán magyar tulajdonú élelmiszeripari vállalkozások a hazai élelmiszeripar tőkéjének 40%-át jegyezték, e cégek foglalkoztatták az ágazatban dolgozók 71%-át és az élelmiszeripar összes árbevételének 53%-a realizálódott náluk. Csupán 362 cég volt 100%-ban külföldi tulajdonban 2014-ben, e vállalatok átlagos árbevétele több mint nyolcszor, létszáma pedig 3,6-szor haladta meg a belföldi tulajdonú cégeket. A külföldi jegyzett tőke több mint fele az üdítőital- és ásványvíz-gyártás, a sörgyártás, az édesség gyártása, a szőlőbor termelése, és az étolaj gyártása területén volt jelen. Ez a néhány száz cég adta az ágazat teljes exportárbevételének 48%-át, és az adófizetési kötelezettség 43%-a kapcsolódik hozzájuk.

Teljesen ésszerű növekedést célul kitűzni a magyar tulajdonú élelmiszeripari vállalkozások tőkeerejét, árbevételét és foglalkoztatotti létszámát illetően, hiszen a klasszikus hazai mezőgazdasági alapanyagok feldolgozását tekintve jelentőségük jóval meghatározóbb a külföldi tulajdonú vállalkozásokénál. A bővülő lehetőségek és jövedelemtermelési képesség növelni fogja a magyar tőke beruházási hajlandóságát ebbe a szektorba.

A tisztán külföldi tulajdonban lévő élelmiszeripari vállalatok jelentősége többek között azért is ennyire meghatározó, mert arányait tekintve magas ebben a körben a nagyvállalatok jelenléte. Az élelmiszeripari nagyvállalatok a szektor teljes árbevételének 52%-át, alkalmazotti létszámának pedig 38%-át adták 2014-ben,

szerepük és jelentőségük megkerülhetetlen a közös jövő kialakításában – különösen a baromfi-, tej- és sertés termékpályán. A nagyságrendek helyes értékeléséhez érdemes szem előtt tartani, hogy például Magyarország öt legnagyobb baromfiágazati vállalkozása egybeszámítva sem férne be az első ötven legnagyobb, baromfi szektorban működő európai vállalat közé.

Az egy alkalmazottra jutó hozzáadott érték a magyar élelmiszer-feldolgozásban a németországi érték 33,1%-a, az osztrák 26,2%-a és a holland 17,7%-a. Erősen ösztönözni kell tehát a magyar élelmiszeripari vállalkozások (az élelmiszerlánc többi szereplőivel együttműködve) módszeres fejlesztő és innovációs tevékenységét versenyképességük megőrzése és javítása érdekében és azt is, hogy az innováció váljék a szervezeti kultúra részévé a legtöbb vállalkozásnál. A magyar élelmiszerek folyamatosan növekvő hányadának kell a hazai és nemzetközi kutatás és fejlesztés eredményeit felhasználó, az egészséges életmódot támogató, magas hozzáadott értéket hordozó, innovatív terméknek lennie. Ma a kutatás-fejlesztési ráfordítás a szektorban körülbelül egy huszada az Európai Unió élelmiszeripari kutatás-fejlesztési ráfordítás átlagának.

A feldolgozóiparban a termékek előállításán túl egyre több szolgáltatással kapcsolatos tevékenység is megjelenik, a feldolgozóipar exportjában a hozzáadott érték jelentékeny hányada a szolgáltatásokból – így logisztikai, kommunikációs, gazdasági szolgáltatásokból - származik.

A funkcionális élelmiszerek piacának folyamatos fejlődése indokolja az e területre irányuló fejlesztési tevékenység erősítését.

A minőségi élelmiszer-előállítás egyik fontos feltétele az innováción túl az élelmiszerminőség kiemelt ellenőrzése, továbbá az élelmiszerhamisítás, élelmiszerbűnözés elleni erős fellépés. Ehhez az élelmiszerlánc-felügyeleti szervben belül egy központi, egységes, magas színvonalon működő élelmiszerlánc-biztonsági laboratórium kialakítása szükséges. Bizonyos termékpályákon a hűtött ellátási láncot kell kiépíteni, a nyomkövethetőséget pedig a lehető legmagasabb szinten kell biztosítani. A hozzáadott értéket erősíti az ellátási láncot érintő piaci és termelési, szakmai kockázatok feltérképezésének, elemzésének és csökkentésének minél magasabb fokú menedzselési képessége és az eljárások ellenőrzésére támaszkodó minőségbiztosítás is.

Komoly jelentősége lesz azoknak az élelmiszer-ellátó rendszereknek, ahol a megtermelt áru a lehető legrövidebb úton, a legkevesebb szállítással és tárolással, a legkisebb környezetterheléssel és energiaigénnyel jut el a fogyasztóhoz.

A fejlesztések energia-, anyag- és víztakarékos és alacsony környezetterhelésű infrastruktúrák, továbbá létrehozására kell irányulniuk.

A hazai élelmiszerkereskedelem nemzetközi vállalkozásainak aktív szerepvállalása szükséges a magyar termékek más országokban működő hálózataikon keresztül történő értékesítésében.

2. Eredetvédelem, tájegységekhez kapcsolódó termékcsaládok kialakítása

Az eredetvédelem célja a termelők jövedelmének növelése a földrajzi árujelzőkhöz (eredetmegjelölések és földrajzi jelzések) kapcsolódó kollektív reputáció védelme és hasznosítása által. Magyarországon szükség van a terroir jellegű, tájegységekhez kötődő termékcsaládok kialakítására.

Az elérhető értéknövekedés és jobb értékesítési lehetőségek miatt szükséges az eredetvédelem, az uniós oltalom megszerzésének elősegítése, a nemzeti minőségrendszerek fejlesztése, megfelelő szabályozásuk és használatuk elősegítése. A vállalkozásoknak rendelkezniük kell azokkal a készségekkel és tudással, amely révén képesek ezeket az eszközöket megfelelően használni. Növelni kell a megfelelő árualappal és piaci értékesítési lehetőséggel bíró, oltalom alatt álló földrajzi árujelzőkkel ellátott termékek körét, számát és ezek esetében a teljes termékpálya átfogását kell elérni a szaporítóanyagtól (tenyésztőanyagtól) kezdődően a feldolgozott késztermékig. Ki kell használni a Magyarország GMO-mentességében rejlő piaci lehetőségeket.

A globalizálódó élelmiszertermelés és kereskedelem révén megjelenő olcsó tömegtermékek nagy kihívások elé állítják a hazai mezőgazdaságot és élelmiszerkereskedelmet. Ezekre a válasz nem a negatív árverseny, annak minőségcsökkentő következményeivel, hanem a helyben termelt alapanyagokból készült, jó minőségű élelmiszerek előállítására. Ennek egyik lehetősége a földrajzi árujelzős termékek előállítása és forgalmazása. Erre az uniós szabályozás biztosít megfelelő keretet, biztosítva a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, borászati termékek, ízesített boralapú italok, valamint szeszes italok uniós oltalmát, és ezáltal hatékony hasznosítását.

A hazai termelők sokszor a megfelelő ismeretek hiánya miatt, nem tudják kihasználni az uniós oltalomhoz kapcsolódó előnyöket, nem élnek az eredetmegjelölések és a földrajzi jelzések oltalmának lehetőségeivel. A magyar termelők érdekeit szolgálná, ha összefogással egy-egy oltalomképes termékre uniós oltalom iránti bejelentést tennének az érintett termelői közösségek. Ehhez az államnak elsősorban az e témában feljüket történő tájékoztatási tevékenységgel, és az arra érdemes kezdeményezések szakmai felkarolásával kell hozzájárulnia.

A hagyományos és tájjellegű termékek előállítása kis-és középvállalkozások beindítását indukálja, valamint gyártmányfejlesztési lehetőség az ipari vállalkozások számára is. Mindezzel bővül a választék a kereskedelemben és vendéglátásban. Célrányos fejlesztéssel részévé válhatnak a vidékfejlesztési programoknak, hozzájárul a vidéki turizmus fellendítéséhez. Mindez hatással van az adott település, régió és összességében az ország arculatára, vonzerejére. A hazai kis- és középvállalkozások

életképességének növekedésével együtt mindez hosszabb távon a gazdasági növekedés irányába mutat.

A potenciális új földrajzi árujelzős termékek egyik fontos merítési körét jelentik a HÍR védjegyes termékek.

A földrajzi árujelzőket a hagyományos különleges termékek intézménye, valamint a nemzeti minőségrendszerek alkalmazása jól kiegészítheti. Ezért szükséges a nemzeti minőségrendszerek szabályozásának kialakítása és használatának elősegítése, a meglévő rendszerek fejlesztése, szakmai segítségnyújtás az előállítóknak, különböző termelői együttműködéseknek.

3. Élelmiszerlánc-biztonság

A szántóföldtől az asztalig tartó összes tevékenységet lefedő élelmiszerlánc-biztonsági rendszerek célja, hogy az élelmiszerlánc termékei – különösen az élelmiszerek – mindenkor egészségesek, kiváló minőségűek és biztonságosak legyenek, valamint azok előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítsanak.

Az élelmiszerlánc-biztonsági tudásmenedzsment területén tudáscentrum kiépítése és működtetése szükséges, ennek érdekében pedig egységes információ-menedzsmentre, átlátható kockázatelemzés bevezetésére és a laboratóriumi rendszer újraszervezésére van szükség. A tudáshálózat kialakítása érdekében ki kell építeni annak alapjait, modern oktatás-képzésre, a kutatásban és innovációban partnerségre és élénk közkapcsolatokra van szükség.

Az élelmiszerlánc-kockázatok kezelése területén az ismert kockázatok felügyelete érdekében széleskörű kockázatsökkentés, továbbá hiteles és erős hatóság szükséges, az ismeretlen veszélyek és elfogadhatatlan mértékű kockázatok kezelése érdekében pedig a visszaélések elleni sikeres küzdelem és a kritikus infrastruktúrák védelme szükséges.

4. Közétkeztetés

A jövő fogyasztási szokásainak alakításában megkerülhetetlen szerepe van a közétkeztetésnek és az oktatásnak is. Ennek érdekében az óvodai, valamint az alap- és középfokú iskolai nevelési programba a legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai ismeretek oktatását, a környezeti nevelést is be kell illeszteni. A közétkeztetésben a helyi termékek beszerzésén és felszolgálásán/feldolgozásán keresztül nem csak a helyi termelők helyzetét lehet stabilizálni, de a minőségi helyi termékekkel megismertetett diákok számára megszokottá lehet tenni, hogy felnőttként már tudatosan törekedjen arra, hogy étkezési szokásaiban ezek használatát előnyben részesítsék– ezen keresztül pedig már a saját gyerekeinek is átadják ezt a tudatos magatartás-formát.

A jelenlegi közétkeztetés - szabályozási eszközökkel történő megújításának lépései ellenére - általában a ráfordítások és állami teherviselés ellenére sem a minőséget és a táplálkozási ajánlásokat, sem a helyi és hazai élelmiszertermelést nem szolgálja, gyakran hibásan és korszerűtlenül készít ételeket, nincs tekintettel a helyi gasztronómiai örökségre és a szezonálisra, iparszerű és személytelen, az ellátottak/szülők szolgáltatással összefüggő visszacsatolásaira nem teremt lehetőséget vagy pedig alig veszi azokat figyelembe. A nem megfelelő fogyasztási körülmények és minőség alacsony fogyasztási kedvet és élelmiszerpazarlást okoznak. Nemzetközi példák igazolják, hogy a beszerzési ár mellett figyelembe kell venni egyéb minőségi, szemlélet-formálási és edukációs szempontokat is. Ennek eléréséhez ki kell alakítani azt a jogi, gazdasági és kulturális környezetet, amelyben a minőség vezérelt, ellátottak által is kedvelhető étkeztetés képes működni. Világos követelményrendszerre és minősítési rendszerre van szükség a közétkeztetési szolgáltatók és beszállítók tekintetében egyaránt. A tápanyagnormákat figyelembe vevő receptgyűjteményt és tápanyag adatbázist kell létrehozni a hazai alapanyagokra és kultúrára építve, a szakmai civilszervezetek bevonásával. A személytelenség felszámolására képzett és motivált személyzetre van szükség, elegendő időt kell az étkezésre fordítani a minőségi étkezés érdekében és azért, hogy a gyermekek ne maradjanak éhen.

XI. Az élelmiszergazdaság termelési alapjainak biztosítása

1. Klimatikus kockázatok kezelése

Az elmúlt 30 évben a tavaszi középhőmérséklet 1,75°C fokkal, a nyári 2°C fokkal nőtt. A száraz időszakok hossza jelentősen megnövekedett az elmúlt évtizedek során, a fagyos napok számának csökkenése és a hőségnapok számának növekedése egyaránt melegebb jelez. A csapadék mennyisége nem mutat jelentős változást, eloszlása azonban időben nagyon változékonnyá vált. A több mint egy évszázadot átívelő idősor alapján a legnagyobb csapadékcsökkenés a tavaszi évszakban következett be, értéke megközelíti a 20%-ot. Hazánk az éghajlatváltozás valószínűsíthető következményeit tekintve Európa egyik legsérülékenyebb országa, ez a helyzete érinti az élelmiszerellátás biztonságát, tartós korlátozó tényezőt jelent a mezőgazdaság versenyképességünk szempontjából, fenyegeti a felszíni és a felszín alatti vízkészleteket.

A **klímaváltozás** közvetlen hatásai között a szélsőséges időjárási jelenségek gyakoriságának növekedésével (aszály, csapadék változékonny eloszlása, belvív, felhőszakadás, stb.) kell számolni. Mivel Magyarország területeinek döntő többsége ökológiai határhelyzetben helyezkedik el, minden változás érzékenyen érinti a természetes és természetközeli vegetációt, a gazdálkodást (földhasználat, technológia, fajok, területek ökológiai szolgáltatásai, minőségi problémák, új növény-egészségügyi kockázatok). Közvetett hatásai között pedig az ingadozó piaci árakat és gazdálkodói jövedelmeket, a termelési érték csökkenését tapasztaljuk leginkább a mezőgazdaságban. Nem feledkezhetünk meg a más ágazatokból begyűrűző közvetett hatásokról sem (hozzáférés vízhez, energiához, stb.)

Éppen ezért koordinált fellépés szükséges a klímaváltozás kárpát-medencei hatásainak modellezése területén, az alkalmazkodóképesség növelése, a várható negatív hatások csökkentésére irányuló tevékenységek, lépések meghatározása területén. A szemléletformálás erősítése, a klímatudatosság a fejlesztések megvalósításánál, a napi gyakorlatban elengedhetetlen. Informatikai alapú döntéstámogatási rendszerekre van szükség, amelyek előre vetítik a változásokat és gyakorlati javaslatokat kínálnak.

A klímaváltozás kapcsán prognosztizált modellek ismeretében és az elmúlt évtized tapasztalatai alapján meg kell teremteni a **vízhiány és a víztöbblet** okozta veszélyek megelőzésének, elhárításának feltételeit, hiszen ezek a káresemények (belvíz, vízhiányos időszakok, aszály) okozzák a legnagyobb közvetlen veszteséget a magyar mezőgazdaság számára. Közvetett hatásként egyértelmű piacvesztést okoznak, mivel az állandóan ingadozó termésszintek miatt nem tudunk hosszabb időskálán is kiszámítható, közel állandó mennyiséget és minőséget szállítani képes üzleti partnerként megjelenni a piacokon.

A mezőgazdaság vízszükségletét a növénykultúra vízigénye mellett az öntözendő terület nagysága és az öntözési infrastruktúra kiépítettsége határozza meg. Hazánk mezőgazdasági területének csupán 1,8%-án történik vízpótló öntözés. A vízjogilag engedélyezett területből (közel 170 ezer hektár) a ténylegesen öntözött terület mindössze 130,4 ezer hektár volt 2014-ben. Öntözésünk jelenleg az 1950-es évek szintjének felel meg, ami az 1970-es évek „öntözési csúcsának” harmada. A ténylegesen megöntözött területre kijuttatott vízmennyiség az öntözés intenzitásától függően hazánkban 1,0-1,3 ezer m³/hektár között változik, és jelentős területi különbségeket mutat, ami az adott területen kialakult időjárási feltételek következménye. Az elmúlt húsz évben mezőgazdasági területünknek még a legaszályosabb években is csak 2%-át öntöztük, ami jóval az uniós átlag (8,7%) alatti szint. Magyarországon az öntözés döntően szántóterületen folyik, az öntözött gyümölcs, szőlő- és gyepterületek aránya alacsony.

A továbblépéshez minden közcéllal működő vízgazdálkodási létesítmény, csatorna esetében egyértelműen meg kell határozni azok tulajdonosának és kezelőjének feladatait, jogait és kötelességeit, továbbá rendezni kell azt a helyzetet, amikor mindegyik a tulajdonos vagy a kezelő valamilyen oknál fogva nem képes. A területi vízgazdálkodáshoz szakmailag szükséges valamennyi állami és nem állami tulajdonú csatornát, létesítményt üzemképes állapotba kell hozni, biztosítani kell folyamatos karbantartásukat és fenntartásukat. Külön figyelmet kell fordítani a rugalmas használatú kettősműködésű csatornákra és tározóépítési programot kell megvalósítani sík- és dombvidéken egyaránt a vízvisszatartás elősegítése érdekében. Meg kell teremteni a jogszabályi és finanszírozási hátterét annak, hogy egy nem állami tulajdonú csatorna tulajdonosa is köteles legyen a vizet tovább szállítani más öntözési igénnyel rendelkező földhasználónak, vagy hogy a káros belvizet elvezesse. Külön figyelmet kell arra fordítani, hogy ne működhessenek a vizet feleslegesen levezető és ezzel természetes élőhelyeket megszüntető, kiszáradást okozó csatornák. A rendszeresen vízállásos területeken pedig állapotuknak megfelelő művelést kell folytatni, adott esetben például rétként, legelőként hasznosítva azt.

Össze kell hangolni a vízrendszerekkel összefüggő vízhasználói igényeket és érdekeket. Ennek keretében meg kell teremteni a hatékony mezőgazdasági öntözés feltételeit, növelni kell az öntözhető területek arányát – részben a vízhiányos állapottal összefüggő károk mérséklése, részben a vízigényes, magas hozzáadott értékű kultúrák természetbiztonsága (vetőmag, szántóföldi zöldségek, gyümölcsök) és a jó és közepes termőhelyi adottságú, de aszályoknak gyakran kitett területen történő eredményesebb gazdálkodás érdekében. Az öntözést szolgáló vízkészletek megőrzése, újratermelése gazdasági szükségszerűség. Az akvakultúra jellegű gazdálkodás összekapcsolása a vízhasznosítási rendszerek fejlesztésével további haszonvételi lehetőséget teremt a komplex vízhasználat megteremtéséhez.

Ki kell alakítani egy mezőgazdasági öntözési katasztert, amely lényegében a mezőgazdasági vízkeresletre, az öntözési és halgazdasági vízigényekre vonatkozó minden fontosabb információt rögzítő rendszer. A rendszernek a tényleges mezőgazdasági vízhasználatokkal, azok technikai jellemzőivel, térbeliségével és időbeli lefolyásával kapcsolatosan pontos információt kell szolgáltatnia a kormányzati szervek felé, csökkentenie kell a mezőgazdasági vízhasználók adminisztratív terheit, lehetővé kell tennie a potenciális mezőgazdasági vízigényekre vonatkozó előzetes talajtani és vízügyi információk elérhetőségét a termelők számára.

A klímaváltozás okozta negatív hatásokat a növénytermesztésben a talaj vízgazdálkodásának javításával, talajkímélő gazdálkodással, a termőhely aktuális állapotának megfelelő földhasználati forma kiválasztásával, víztakarékos művelési módok alkalmazásával, mikroöntözések különböző módozatainak nagyobb arányú terjedésével, az állattenyésztésben pedig a tartási technológia fejlesztésével mérsékelhetjük. Erre nagy szükség van, hiszen átlagosan egy kilogramm búza előállításához 1.500 liter, egy kilogramm kukorica 1.000 liter és egy kilogramm szója 1.800 liter vizet igényel.

A természeti káresemények közül a jégkár az, amely ellen nem lehetséges egyedi védekezés. Mindenhol meg kell teremteni és működtetni kell az országban a **jégkár-elhárítás** rendszerét, ahol az gazdaságilag indokolt és a gazdálkodók közösségei képesek azt működtetni.

Nőni fog a természeti káreseményekhez kapcsolódó kárenyhítési rendszereket kiegészítő, a termelői jövedelem ingadozásához kapcsolódó jövedelembiztosítási rendszerek jelentősége.

A klimatikus kockázatokat és a negatív forgatókönyvek valószínűségét csökkentik az **üvegházhatású gázok (ÜHG)** globális szinten történő csökkentésére irányuló erőfeszítések. Az ÜHG kibocsátás csökkentésének szükségességéről nemzetközi egyetértés van. A 2015. decemberi párizsi klímakonferencián született megállapodás megerősíti azt a globális célkitűzést, hogy a Föld légkörének átlaghőmérséklet-növekedését a megállapodást aláíró 195 ország 2 Celsius-fok alatt tartja és folytatja az erőfeszítéseket a felmelegedés 1,5 Celsius-fok alatt tartására is. Az Európai Unió

ennek érdekében 2015-ben legalább 40%-os kibocsátás csökkentést vállalt 2030-ra az 1990-es kibocsátási értékéhez képest, amely csökkentést természetesen az egyes tagállamoknak kell végrehajtania.

Mai tudásunk alapján a magyar mezőgazdaság kibocsátásának aránya az ország ÜHG kibocsátásán belül 11,2%, ezen belül a metán a kibocsátások 24,3%-áért, a dinitrogén-oxid pedig 67,7%-ért felelős.

A földterület használatának változása és az erdők a teljes üvegházhatású gáz kibocsátásnak majdnem 6%-át, az összes szén-dioxid kibocsátásnak pedig majdnem 8%-át elnyelik, a 2050-re tervezett üvegházhatású gázok csökkentéséhez a mezőgazdaságnak arányosan hozzá kell járulnia.

Az ÜHG kibocsátására vonatkozó, mezőgazdasági termelést érintő előírások változása komoly mértékben kihatással lehet az európai és magyar állattenyésztésre.

2. Biológiai sokféleség megőrzése

Kitűzött célunk a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlásának megállítása Magyarországon, állapotuk lehetőség szerinti folyamatos javítása. Stratégiai területként tudjuk meghatározni a táji diverzitást, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartását, a fenntartható erdő- és vadgazdálkodást és a vízi erőforrások védelmét, az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelmet és természetesen a mezőgazdaságunk alapját jelentő növényi és állati genetikai erőforrások megőrzésének, fejlesztésének és fenntartható használatának kérdését.

A jelentősebb természeti értékekkel rendelkező területeken előnyben kell részesíteni az extenzív termelési formákat, így például elő kell segíteni az ökológiai eltartó képességnek megfelelő mértékű legeltető állattartást, az extenzív gyepgazdálkodást.

Meg kell erősíteni az e területhez kapcsolódó hatósági intézményeket és feladatellátást.

3. Termőföld

A mezőgazdasági terület 60%-át művelik egyéni gazdaságok, 40%-át pedig gazdasági szervezetek (állami és önkormányzati szektort is beleértve). Az átlagos birtokméret az egyéni gazdaságok esetében 7,1 hektár, a gazdasági szervezetek esetében 193,4 hektár. A birtokszerkezet duális, egyszerre van jelen nagyszámú kiscgazdaság, és kevés, de a mezőgazdasági terület jelentős részét használó nagygazdaság. A gazdaságok 85%-a 10 hektár alatti és a mezőgazdasági terület mindössze 12,6%-át művelik. Ezzel szemben a 300 hektár feletti gazdaságok az összes gazdaság 0,45%-át alkotják, de ők használják a mezőgazdasági terület 35,4%-át. A 0,1%-ot kitevő ezer hektár feletti üzemek pedig a mezőgazdasági terület 20,5%-ával rendelkeznek. Az 1.200 hektárnál nagyobb

mezőgazdasági területet művelő gazdaságok részesedése az összes mezőgazdasági területből 17,9% volt 2015-ben.

Az állam szerepe tovább fog nőni a termőföld alapvető természeti erőforrás jellege és korlátozott rendelkezésre állása miatt, nem csak az állami tulajdonú földek esetében, hanem a magántulajdonban lévő földek esetében is. Tovább kell erősödnie a helybeliek, a foglalkoztatást vállalók és a fiatalok pozitív megkülönböztetése a birtokpolitikai eszközök alkalmazása során.

Az eredményes gazdálkodás alapfeltétele a birtokrendezési folyamatok előrehaladása, hogy csökkenjen a hazai földrészek elaprózodottsága, egy gazdálkodó által tulajdonolt (és használt) területei pedig minél inkább egy darabban legyenek vagy legalábbis földrajzilag minél nagyobb közelségben legyenek egymáshoz.

4. Ökológiai gazdálkodás

A jelenlegi termelési szerkezetben a szántóföldi termelés és a rét-legelő dominál. A szántóföldi termelésen belül a gabonafélék a meghatározóak, de magas a tömegtakarmányok és az ipari növények aránya is.

A hazai piacon a fizetőképes kereslet erősödése, a fogyasztói bizalom növelése és a fogyasztói tudatosság, egyáltalán az alapvető ismeretek megléte alapfeltétele a továbbfejlődésének, exportpiacok esetében pedig a piaci igényekhez jobban alkalmazkodó termékszerkezet - tömegtermékek mellett friss zöldségfélék, gyümölcsök és állati termékek -, a feldolgozottsági fok növelése a továbblépés alapja. A keresleti oldalról megközelítve jelentős növekedés indokolt az ökológiai gazdálkodás alatt álló terület nagyságában.

Az ellenőrzés alatti ökológiai tevékenységhez fejlett képzési, kutatás-fejlesztési és szaktanácsadási rendszert kell működtetni.

5. Fenntarthatóság

Az élelmiszergazdaság gazdasági, környezeti és társadalmi fenntarthatósága a természeti erőforrásokkal történő hatékony gazdálkodás, az ágazati versenyképesség és a vidéki életminőség javításán keresztül biztosítható. A fenntarthatósági törekvések az alapelvek átgondolt, racionális alkalmazásával akár komparatív előnyökhöz is juttathatják egy nemzet agrárgazdaságát. A célok eléréséhez szükséges intézkedéseket az élelmiszergazdaság piaci szereplői számára tevékenységi körükhöz, nemzetgazdaságban betöltött szerepükhöz mérten kell meghatározni. Az innovációk, a kutatási eredmények hasznosulását, a kutatási együttműködések és a vállalati kapcsolatok kialakítását elősegítő programok támogatására szükség van, különösen a kis- és közepes vállalkozások esetében.

A növekvő termelés, növekvő állatlétszám fokozott terhelést jelent a környezetre. Ezért a mezőgazdasági termelést érintő innovációknak a fenntarthatóság érdekében

olyan specifikus célokat kell szolgálniuk, mint a növénytermesztés kockázatainak csökkentése, az állattenyésztés üvegházhatású gázok kibocsátását csökkentő technológiák fejlesztése vagy az integrált növénytermesztés elterjedésének elősegítése, az inputfelhasználás optimalizálása és közzététele, környezetanalitikai és ökotoxikológiai/toxikológiai mutatókra épülő szaktanácsadási rendszer működtetése. Gazdasági és környezetvédelmi okokból ösztönözni kell a vállalkozások olyan beruházásait, amelyek a megújuló energiák felhasználására, az energiahatékonyság növelésére vagy éppen a trágya biogáz-üzemekben történő feldolgozására irányulnak.

Magyarország ma évente 1,8 millió tonna élelmiszerhulladékot termel, így az **élelmiszerveszteség** ténye az egyik legfontosabb fenntarthatósági problémát jelenti. E hulladék 17%-a a mezőgazdasági termelés során, 63%-a az élelmiszergyártás fázisában, 2,5%-a a háztartásokban, míg a maradék 16% egyéb folyamatokban (kereskedelem, logisztika) keletkezik. A háztartási hulladék egy főre vetített értéke átszámolva évente 40 kg mennyiséget jelent.

Az élelmiszerveszteség mérséklése érdekében a termékpályák minden szintjén folyamatos lakossági és vállalati szemléletformálás, a tudásmenedzsment és információáramlás erősítése az érintett felek között, a hazai és nemzetközi jó gyakorlatok bemutatása és adaptálása, technológiafejlesztés szükséges. Fontos eszköz a termelési lánc szereplői közötti együttműködések, az élelmiszerláncok társadalmi célú optimalizálása.

A fenntarthatóság, mezőgazdasági eredetű környezetterhelés biztosításának eszközei a környezettudatos és környezetkímélő gazdálkodási módszerek általános alkalmazása (talajvédelem, trágyázás, stb.), az integrált **növényvédelem**, valamint a biztonságosabb alternatív növényvédelmi technológiák kidolgozásának és bevezetésének előmozdítása.

Magyarországnak képesnek kell lennie a **nemzetközi fejlesztési együttműködésekben** szerepet vállalni, melynek kiemelt területei kapcsolódnak a fenntarthatósági célokhoz, mint például a zöldkultúra, zöldgazdaság, környezet- és klímavédelem (vidék- és városfejlesztés, élelmezésbiztonság, fenntartható mezőgazdasági termelőkapacitás fejlesztés, fenntartható vízgazdálkodás, szennyvíztisztítás, a klímaváltozás negatív hatásaival szembeni védekezés).

6. Energia

Magyarország energiahordozó importfüggősége rendkívül magas, a belföldi felhasználás kőolajszükségletének 80%-át, a földgázfogyasztás több mint 83%-át importból fedezi. Az energiapolitika elsősorú célja éppen ezért a takarékos energiafelhasználás, a hatékonyság növelése. Fontos tisztában lenni azzal, hogy a jelenlegi várakozások szerint 2050-ig globális szinten nem várható a fosszilis energiahordozók használatának szignifikáns csökkenése.

A hazai kedvező agroökológiai adottságokra épülő és a fenntarthatósági kritériumokat (kiemelten ezen belül a feldolgozó, a faipari, az élelmiszer- és takarmányipari egyéb célú hasznosítások és a biológiai sokféleség és a talajminőség védelmét) figyelembe vevő energetikai célú biomassza felhasználás érdemben járulhat a mezőgazdaság külső energiaszükségletének csökkentéséhez. Az állattartás szerves anyagainak energetikai felhasználása (biogáz) produktív hulladékkezelést tehet lehetővé, csökkentve a környezetterhelést és a légszennyező anyagok mezőgazdasági kibocsátását. A mezőgazdasági, erdőgazdasági és feldolgozóipari melléktermékek és egyéb szilárd hulladékok (pl. szántóföldi melléktermékek, gyümölcsösökben és szőlőkben képződő nyesedékek, lejárt élelmiszerek, konzerv- és húsipari hulladékok) lokális energetikai felhasználása, végtermékké történő átalakítása pótolólagos árbevételt eredményez a gazdálkodók számára, és jelentős mértékben csökkentheti a fosszilis energiaszükségletet.

A fenntartható módon hasznosítható melléktermékek és hulladékok teljes körű energetikai hasznosítása 2025-ig elérendő cél. Valamennyi hígtrágyás rendszert alkalmazó állattartó telephez megfelelő méretű biogázüzemnek is kapcsolódnia kellene.

2050-re a bioenergia-hasznosítás szempontjából az energetikai rendeltetésű ültetvényekről származó alapanyaggal, valamint mezőgazdasági és ipari (például élelmiszeripari) melléktermékekkel dolgozó decentralizált energiatermelő egységek (például biogáz üzemek) kerülnek előtérbe.

7. Tanyavilág

A magyar tanyavilág élhetővé tétele egyszerre jelenti a tanyás térségek gazdasági potenciáljának erősödését, a kialakult kultúrtáj fenntartását és ennek a hagyományos gazdálkodási létformának a megőrzését is. Mindez a magyar nemzeti örökség, így egyben a közös európai kultúra részét képezi.

A tanyák és az alföldi tanyás térségek megőrzése érdekében a tanyagazdaságok fejlesztéséhez eszközöket kell rendelni. A tanyai életmód hátrányainak leküzdéséhez nélkülözhetetlen a villamos áramhoz, egészséges ivóvízhez való hozzáférés, a gazdálkodás fejlesztéséhez pedig az e tanyagazdaságok lakó- és gazdálkodási célú épületeik karbantartásához, a mezőgazdasági termeléshez és a megtermelt termékek feldolgozásához szükséges eszközeik megújításához a megfelelő pályázatok biztosítása.

XII. A magyar élelmiszergazdaság egyes termékpályáinak fejlődési lehetőségei

XII/1. Növényi termékpályák

1. Szántóföldi növénytermesztés (gabona- és olajnövények)

Helyzetkép

A szántóföldi növénytermesztés a magyar mezőgazdaság egyik legjelentősebb ágazata, a mezőgazdasági termékek kibocsátásának közel felét (44%) adta a 2011-15 közötti évek átlagában. A termelési szerkezetben meghatározó gabonafélék- és olajnövények a szántóföldi növénykultúrák 4,3 millió hektár területének 86%-át foglalták el 2014-ben. A gabonatermés (rizsszel együtt) több mint 16,6 millió tonna volt, az olajmagtermés pedig meghaladta a 2,4 millió tonnát. Az ipari növények közül nem hagyható figyelmen kívül a cukorrépa-termelés, amely területe bár alig haladta meg a 15 ezer hektárt 2014-ben, feldolgozóipari jelentősége nagy. A takarmánynövények termőterülete az állatlétszám változásától függ, 270-300 ezer hektár között alakult a 2010-2014 közötti időszakban. A gabonatermés évente mintegy 12-17 millió tonna. Ezen belül a kukorica termésmennyisége évente 5-9 millió, a búzáé pedig 4-5 millió tonna. A termésmennyiség meghaladja a belső keresletet, ezért nagymennyiségű export árualap keletkezik. A kukorica és búzaexport évi mintegy 2,5-4,5 millió, illetve 1,5-2,5 millió tonna.

Hazánk emellett nemzetközi szinten is fontos repce- és napraforgó termelővé és exportórré vált az elmúlt 5 évben. Napraforgót 600 ezer, míg repcét 200-250 ezer hektáron takarítanak be. A repce termésmennyisége évente mintegy 500-700 ezer tonna, a napraforgóé pedig 1,3-1,6 millió tonna. Az export mellett jelentős mértékű a repce- és napraforgóolaj gyártás.

A gabona- és olajnövény árakat a nemzetközi piaci tendenciák határozzák meg, a hazai folyamatoknak nincs jelentős hatásuk. A termelés és a világpiaci árak ingadozása ellenére a szántóföldi növénytermesztés jövedelmezősége viszonylag kiegyensúlyozott az Európai Unió közvetlen támogatási rendszerének köszönhetően.

Lehetőségek és feladatok

A szántóföldi növénytermesztés szinte valamennyi ágazatában – a kevésbé intenzív termesztéstechnológia alkalmazása következtében – jelentős a terméspotenciál, hazánk komparatív versenyelőnyökkel rendelkezik ebben a szektorban. A világ becsült gabonaszükséglete 1 milliárd tonnával lesz nagyobb 2050-re a mostaninál.

A termelői támogatási rendszerek hosszútávon minden bizonnyal bekövetkező változása, továbbá a bel- és külpiaci lehetőségeinket középtávon jelentősen korlátozó, a világ gabonapiacának egyre meghatározóbb szereplőjének számító fekete-tengeri régió termelése (főleg Oroszország, Ukrajna, Kazahsztán), továbbá a klimatikus változások miatt komoly termékpálya-fejlesztési feladatokat kell megoldania Magyarországnak.

Termelési oldalon a megfelelő agrotechnika (hatékonyabb növényvédelem, tápanyag utánpótlás, és talajművelés segítségével) és fajtahasználat (nagyobb termelési potenciállal rendelkező fajták és fémzárolt vetőmagok használata) révén a terméshozamok eléri a nyugat-európai hozamokat (2010-2015. évek esetében a búza hozama Magyarországon 4,5 tonna/hektár, míg Németországban 7,8 tonna/hektár, Franciaországban 7,3 tonna/hektár volt, a kukorica hozama pedig Magyarországon 5,6 tonna/hektár, Németországban 9,8 tonna/hektár, Franciaországban 9,1 tonna/hektár volt). A nemesítési tevékenység eredményeképpen további hozamnövekedések várhatóak, ugyanakkor a klimatikus hatások miatt csak a nyugat-európai termésátlagok elérésével számolunk. A búza hektáronkénti termésátlaga így 85%-kal emelkedik és az éves átlagtermés eléri a 7,5-8 millió tonnát, kukorica esetében a 12 millió tonnát. Az elmúlt tíz évben a gabonatermelési hozamok átlagosan 21%-kal nőttek, miközben a termőterület csak 6%-kal.

Hazai szinten az emberi célú fogyasztás várhatóan nem változik lényegesen 2050-ig, a takarmány célú fogyasztás az állatlétszámok és az állati termék export jelentős emelkedésében bízva akár többszörösére is növekedhet, az ipari célú felhasználás pedig jelentősen növekedhet (+80%).

Mindezek alapján – az állattenyésztés tervezett dinamikus növekedése mellett - csökkenő mennyiségű export árualappal számolhatunk: búza esetében 3 millió tonna, kukorica esetében 1,5-2 millió tonna, egyéb gabonafélék esetében 400 ezer tonna, napraforgó és repce esetében 600-600 ezer tonna. A gabonát nem vagonban, hanem inkább feldolgozott terméként kívánjuk értékesíteni.

A közeljövőben általánossá válik az intenzív precíziós gazdálkodási technológiák alkalmazása, együttes infrastrukturális és öntözésfejlesztési beruházások nyújthatnak lehetőséget a szántóföldi növénytermesztés termésbiztonságának maximalizálására.

Versenyképességi és jövedelmezőségi szempontból nem fenntartható gyakorlat, hogy a gabonatermelők és termelői együttműködéseik egymástól függetlenül vásárolják inputjaikat és egymástól függetlenül, feldolgozatlanul értékesítik a megtermelt árut. A nemzetközi piacon történő üzletkötések finanszírozására működnek a megfelelő hazai finanszírozási konstrukciók.

A gabonafeldolgozás- és az olajnövény-ágazatok exportorientáltsága miatt várható, hogy általánossá válik a nemzetközi piacokon egyre kedvezőbb pozíciót jelentő, a mezőgazdaság fenntarthatósági szempontjait előnyben részesítő termelési rendszerek és a piaci igényeknek megfelelő minőségorientált termesztéstechnológiák alkalmazása, melyekhez gyakran a nemzetközi terménykereskedelemben is használt, az egyes áruféleségeket azok eredetük, illetve valamilyen minőségi paraméterük miatt a termelési-logisztikai láncban elkülönítve kezelő rendszerek kapcsolódnak. Ez utóbbi rendszerek jelentik az alapját a magasabb fizetőképességgel rendelkező, így e rendszerek fenntartásával járó többletköltségeket megfizetni hajlandó piaci igények kielégítésének, melyek működtetésének alapja a termeltetői szerződés, valamint az izolált termelési-logisztikai lánc.

A minőségi búza előállításához ésszerű nagyságú, szűkített fajtaválaszték kell a homogenitás érdekében és legalább 45-55% felújítási arány (fémzárolt vetőmagok használata) a mostani 20-25% helyett, ezzel párhuzamosan pedig törekedni kell a termelői vetőmagfogás utáni fajtahasználati díjak nemesítő intézetekhez való eljuttatásáról a folyamatos fajtafejlesztés biztosítása érdekében.

Gabonakivitelünk hektikussága a homogén árualap előállításával és a termelésbiztonsági fejlesztések megvalósulásával mérsékelhető. Előreláthatólag csak kisebb részben diverzifikálódik növénytermesztésünk, ugyanakkor bővülni fog az alternatív szántóföldi növények termesztése.

A gabonafeldolgozás versenyelőseit leginkább a kapacitások megfelelő kihasználása, a műszaki színvonal fejlesztése, a termelői érdekeltség megteremtése és a magasabb fokú szerződéses fegyelem javíthatja. Rendelkezünk a kapacitások kihasználásához szükséges gabonamennyiséggel, de adott esetben megfelelő logisztikai rendszerek és szállítási költségek esetén rendelkezésre állhatnak a szomszédos országok határhoz közeli területeken megtermelt készletei. A kis- és közepes méretű cégek műszaki-technológiai elmaradottságának felszámolásával lehetővé válik innovatív, magas minőségű termékek előállítása.

A takarmány-feldolgozás, a malomipar és a bioüzemanyag-gyártás által fel nem használt magyar gabona gazdaságos exportjához a vasúti szállítási rendszerek fejlesztése (berakó- és szállítókapacitások) és fuvarszervezés (irányvonatok, visszfuvar szervezése), valamint a belső vízi utak (Duna, Tisza) jelentette környezetbarát szállítási módokban rejlő lehetőségek kiaknázása szükséges. Ennek hiányában a gabonaexportunk egy korlátozott, 5-600 kilométeres szárazföldi körben marad versenyképes.

Az öntözés fejlesztésén túl a talaj vízgazdálkodásának javításával, talajkímélő gazdálkodással, a termőhely aktuális állapotának megfelelő földhasználati forma kiválasztásával, víztakarékos művelési módok alkalmazásával mérsékelhetjük a klímaváltozás okozta negatív hatásokat. A Kárpát-medencei viszonyok között optimálisan termesztendő fajták nemesítése és alkalmazása a magyar termelők, kutatóműhelyek közös érdeke. A következő évtizedben rohamosan terjednek és általánosan alkalmazásra kerülnek a környezethez alkalmazkodó precíziós, helyhez kötött, termőhely-specifikus gazdálkodási megoldások.

A géntechnológiailag módosított (GM) növények által elfoglalt mezőgazdasági földterület a világon 2014-ben elérte a 181,5 millió hektárt, amiből 90,7 millió hektáron termesztettek szóját (a legnagyobb termelők Egyesült Államok, Brazília és Argentína, a GM szójatermelés 77%-át előállítva). A kereskedelemben a garantáltan nem GM-fajtából előállított vagy más GM-szervezetekkel nem szennyezett tételek a szójabab, illetve a szójadara esetében a jegyzett ár akár 15-20 százalékát jelentő prémium (akár 50-80 euró/tonna) megfizetése mellett érhetőek el. Magyarországon például nem fizetnek prémiumot a belföldi származású szójababért, de a Braziliából érkezett GMO-mentes daráért 45-50 euró/tonna prémiumot kellett fizetni 2015-ben.

2012/13-2014/2015. gazdasági évek átlagában szójabab egyenértékben kifejezve összesen 9,1 millió tonna GM-mentes szója volt elérhető a világpiacon, miközben az EU összesen 20,1 millió tonna szójadarat importált és 13,7 millió tonna szójababot is vásárolt saját feldolgozásra, 1,4 millió tonnás saját szójabab termelés mellett.

Magyarország 2015-ben 144 ezer tonna szójababot termelt és 2014-ben 554 ezer tonna szójadarat importált. Az itthon előállított GMO-mentes szójabab és szójadara főleg nyugat-európai piacokon kerül értékesítésre, mivel a GM-szervezetektől garantáltan mentes, extra költséggel előállítható takarmányokat felhasználó állattartás termékeinek magasabb árfekvését ezeken a piacokon fizetik meg jelenleg. Magyarország érdeke az, hogy a GMO-t tartalmazó takarmányok kivezetésre kerüljenek a takarmányozási gyakorlatból.

Az olajnövények (szója, repce, napraforgó) közül a szójatermesztés területi potenciálja különösen nagy, a jelenlegi 78 ezer hektár termőterület 120 ezer hektárra növelhető. A felmelegedő éghajlat – kizárólag öntözéssel együtt – további termőterület növekedést tehet lehetővé. Napraforgóból átlagosan 1,9 millió tonna, repceből 1 millió tonna termés várható 2050-re.

Az Európai Unió cukorpiacán erősödő verseny várható a termelési kvóták 2017. évi kivezetését követően, ezért a répacukor gyártása a répát hatékonyabban és kiegyensúlyozottabban termesztő területekre szorulhat vissza az Európai Unión belül. A cukorrépa-termesztés magyarországi fennmaradását a répatermesztés és -feldolgozás hatékonyságának további javítása, a termőterületek öntözése és új gyártókapacitások létrehozása jelenti.

2. Vetőmagtermesztés

Helyzetkép

Magyarország a nemzetközi vetőmagtermelésben és -kereskedelemben betöltött viszonylag jelentős szerepét többek között kedvező termőhelyi és klimatikus adottságainak, földrajzi elhelyezkedésének, jól képzett szakembereinek köszönheti. A vetőmagtermesztés közel 127 ezer hektár területet foglalt el 2014-ben, az előállított vetőmag mennyisége megközelítette a 294 ezer tonnát. Kivitelünk az elmúlt három évben 8-19%-os részarányt képviselt a világ vetőmag kereskedelmében. A vetőmagágazat évi 180-190 milliárd forint értékű vetőmagot termel. Magyarország a vetőmag forgalmi értékét tekintve világszinten az ötödik, a szaporítóanyag termőterület alapján uniós szinten pedig a hetedik legnagyobb volt 2014-ben. A közép-kelet-európai, kelet-európai és más távolabbi országok vetőmagigényének kielégítését számos hazai és nemzetközi cég kutatás-fejlesztési, valamint regionális termelési és logisztikai tevékenysége segíti elő. Az ágazat prosperitását a GMO-mentesség és a folyamatos innováció biztosítja.

Magyarország környezeti adottságai kifejezetten kedveznek a kalászos gabonák, a kukorica, egyes fehérje, olaj- és egyéb ipari, valamint takarmány-növények nemesítésének. Magyarország a hagyományos növénynemesítés területén

világviszonylatban jelentős pozíciót vívott ki magának, ugyanakkor a hazai vetőmag piacon a hazai cégek lemaradását tapasztalhatjuk nemzetközi, multinacionális versenytársaik mellett.

Lehetőségek és feladatok

A kiváló környezeti adottságokat kihasználó hazai növénynemesítés és vetőmagtermesztés az élelmiszer-termelés biztonsága tekintetében mennyiségi és minőségi oldalról is jelentős befolyásoló tényező.

A termelés biztonsága szempontjából nem kedvező, hogy az utántermesztett szaporítóanyag felhasználása jelenleg túlzottan nagy Magyarországon. A vetőmag-felújítási arány növelése nem képzelhető el a piaci igényeket szem előtt tartó fajtanemesítés és vetőmagtermelés promóciója, a fémzárolt vetőmag-felhasználás jelentőségét hangsúlyozó marketingprogramok nélkül, különösen a kalászos gabonák esetében. A szélsőséges időjárás okozta hozamingadozások az öntözés szükségességét növelik, ugyanakkor egyes szakterületeken (zöldségvetőmagok) a versenyképesség növeléséhez a nemesítés, a vetőmag-előállítás és a piaci értékesítés integrációját is segíteni kell.

A rendkívül erős versenyben szükséges egy tőkeerős, nemzetközi piacon is életképes magyar vetőmag termelő és forgalmazó cég.

A fajtanemesítés és vetőmagtermelés az élelmiszer-fejlesztésekhez is hozzájárulhat, például a beltartalmi tulajdonságok javítása révén. Javulhat az eltartható-képesség, kedvező táplálkozásbiológiai értékű összetétellel rendelkező fajták állíthatók elő és szolgálhatnak például a gluténmentes, fehérjeszegény, gyógyélelmiszerek, diabetikus, illetve fogyókúrás élelmiszerek alapanyagául.

Az exportpiacokon a pozíciónk megtartásához a marketingtevékenységet erősíteni kell, e nélkül a kelet-európai, dél-amerikai és ázsiai piacról származó olcsó vetőmag háttérbe szoríthatja az exportcélú termesztést. A vetőmagtermesztés innovatív ágazat, a biológiai alapokban rejlő lehetőségek kutatásának erősítése és az összehasonlító elemzések közzététele támogatást igényel és növelni kell a vetőmag-hamisítás elleni fellépések hatékonyságát, javítani a nyomon követhetőséget.

A piaci szereplők által is igényelt, a magyar vetőmagok minőségét garantáló, a termelési folyamatokat az elejétől a fémzárolásig végigkísérő folyamatos és szigorú hatósági kontroll alapja az eddigi magyar sikereknek és a piaci pozíciók jövőbeni megőrzésének, fejlesztésének.

3. Zöldség- és gyümölcsstermesztés

Helyzetkép

Magyarországon a zöldség- és gyümölcsstermesztés a kedvező földrajzi feltételeknek köszönhetően nagy hagyományokkal rendelkezik. Az íz- és zamatanyagokban rendkívül gazdag magyar termékek komoly piaci lehetőségekkel rendelkeznek. A zöldség-gyümölcs ágazat potenciálisan magas jövedelemteremtő képessége miatt a kertészet legdinamikusabban fejleszthető ágazata.

Adottságaink ellenére a zöldségtermő terület 6%-kal 79,9 ezer hektárra, míg a gyümölcsstermő terület 10%-kal 91,3 ezer hektárra csökkent 2005 és 2014 között. Az éves betakarított zöldségmennyiség 2012-2014 átlagában 1,44 millió tonna volt, amelyen belül a hajtatott termékek mennyisége mintegy 380 ezer tonnát tett ki, amit hozzávetőleg 4 ezer hektár fedett terület alatt állítottak elő. A betakarított gyümölcsök éves mennyisége 904 ezer tonna volt 2012-2014 átlagában. A zöldség- és gyümölcsstermesztés a mérséklődő termelés ellenére továbbra is jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaságon belül, 2013-2015 átlagában 10%-kal járult hozzá a mezőgazdaság kibocsátásához.

Termelési érték alapján a csemegekukorica, a zöldpaprika és a paradicsom volt a három legjelentősebb zöldségfélénk 2012-2014 átlagában, majd a görögdinnye és a zöldborsó következett. A csemegekukorica termelésünk nemzetközi szinten is meghatározó, Franciaország mellett Magyarország az EU vezető termelője, valamint az USA-t követően hazánk volt a legnagyobb exportőr az elmúlt években. A gyümölcsfélék között egyeduralgkodó az alma, amit a meggy, az őszibarack, a kajszi és a szilva követ. A gombatermesztés a keresleti piacnak köszönhetően folyamatosan növekvő perspektívákkal rendelkezik

A megtermelt zöldség- és gyümölcsfélék mennyiségének a felét az élelmiszeripar dolgozza fel a másik fele friss piaci fogyasztásra kerül. A feldolgozóipari termékkör szűk, mindössze néhány fajra korlátozódik. A legjelentősebbek: csemegekukorica, zöldborsó, paradicsom, alma, meggy.

Az ágazat árumérlege alapján a belföldi és az exportértékesítés aránya 50-50%. Hagyományos exportpiacaink főként friss termékek esetében Németország, a visegrádi országok és a Baltikum, amelyekhez az utóbbi években felzárkózott Románia. Zöldség-gyümölcs termékeink exportpiaci kereslete jelenleg lényegesen nagyobb, mint amennyi értékesíthető áruvalappal jelenleg rendelkezünk.

A zöldség- és gyümölcsstermesztést elaprózott birtokstruktúra jellemzi. A kis birtokméret alacsony termelési mennyiséget eredményez, így a termelők piacra jutásának lehetőségei is korlátozottabbak. A termelői összefogás lehetséges eszköze a termelői szervezetek (TÉSZ) létrehozása. Az Európai Bizottság 2014-es kimutatása alapján a termelői szervezetek forgalmi részesedése Magyarországon a 20%-ot közelítette meg, miközben az EU átlaga 43,9% volt 2010-ben.

Lehetőségek és feladatok

Célként kell kitűzni, hogy a termékpályákat az alapanyag-termeléstől a feldolgozáson keresztül a termék fogyasztóhoz történő eljuttatásáig legalább 75%-ban a termelői szervezeteknek kell szerveznie, akik másod-és harmadszintű szervezetek létrehozásával képesek tovább növelni az árukínálat koncentrációját, az árukínálat többi része pedig közvetlen értékesítésben kerül a fogyasztókhoz. Magas szintű információs rendszerek tudják növelni a termékpálya működtetésének hatékonyságát és a fogyasztói tájékoztatást.

A szervezett értékesítés egészének olyan földrajzi árujelzőkkel és védjegyekkel ellátott termékértékesítést kell jelentenie, amelyek valódi többletértéket tanúsítanak és elkötelezetté tehetik a fogyasztót az adott termék megvásárlása iránt.

A magasabb és biztosabb hozamok, valamint a jobb minőség előállítása érdekében kizárólag öntözött, technológiailag teljesen felszerelt termőfelületek művelésével történő árutermelésre, valamint a termesztő berendezések felületének a növelésére lenne szükség. Az éghajlati okokból versenytársainkhoz képest szűkebb termelési szezon széthúzását optimalizált fajtaszerkezet és az üvegházas termesztő felületek növelése teszi lehetővé. A magas szintű termelési kultúra alapja a fejlett szakképzés, a kutatás-fejlesztés és az innováció eredményeinek gyakorlatba történő átültetése. Az ágazat innovációs képessége biológiai, technológiai, ökonómiai és szervezeti szempontból egyaránt eléri a világszínvonalat.

A folyamatos nemesítési tevékenységnek köszönhetően áll csak a termelők rendelkezésére a fogyasztói igényeknek megfelelő árualap előállításához szükséges genetikai háttér, a megfelelő mennyiségű és minőségű szaporítóanyag, az árutermelő gazdaságokban pedig általánosnak kell lennie az ellenőrzött minőségű szaporítóanyag használatának.

Az arra alkalmas területeken cél a geotermikus energia fenntartható, általános használata a hajtattott zöldségtermesztésben és a hulladékhővel fűtött berendezések elterjedése.

A fogyasztók Magyarországon és külföldön is mind inkább a termék vitamin- és ásványi anyag tartalmát megőrző, mesterséges adalékanyagot nem igénylő tartósítási eljárásokkal előállított feldolgozott termékeket igénylik a feldolgozóipartól, így a magyar piaci szereplők döntő többségének erre alkalmas technológiák alkalmazásának irányába kell lépnie (hűtőipari és konzervipari technológiák esetében egyaránt). A kényelmi termékek növekvő gasztronómiai szerepe miatt a korszerű hűtő- és tartósítóipari kapacitások megléte alapvető fontosságú. A nem közvetlen módon értékesített termékek esetében a csomagolástechnika fejlesztése is szükséges.

Az ágazat 2050-re évi átlagban akár 5,5 millió tonna áru előállítására is lehet képes.

4. Fűszer- és gyógynövények

Helyzetkép

A gyógynövény- és fűszernövény ágazatot közös sajátosságai miatt egyben kezeljük. A gyógynövényeknek az egészséges életmód, megelőzés, egészség fenntartás és a gyógyításban betöltött szerepe révén nagy jelentősége van az egészségiparban, fontos alapanyagokat szolgáltat továbbá a kozmetika és vegyipar számára. Az első világháborút követően egészen a rendszerváltás utáni néhány évig Magyarország egyfajta "gyógynövény nagyhatalom" volt. E periódus végén évente 37-42 ezer hektár között mozgott a gyógynövényekkel hasznosított terület és az előállított drogtömeg 35-40 ezer tonna/év volt. Hazánkban mintegy 120-130 növényfaj gyűjthető, de ebből a legfontosabb, mintegy 70-80 faj kerül rendszeres begyűjtésre a természetes élőhelyekről. Napjainkban – az elérhető gyűjtőterületek drasztikus csökkenése, a korábbi felvásárlást végző vállalkozások számának visszaesése, továbbá a gyógynövény alapú termékek többségében a magyar növényi alapanyag helyett jellemzően használt importált extraktumok és kivonatok miatt - a gyógynövények termesztő területe maximum 18-21 ezer hektár, az előállított drogtömeg pedig már jóval 30 ezer tonna alatti, a gyógynövények gyűjtésének és termesztésének becsült termelési értéke 10 milliárd forint. A vadon termő, gyűjtött gyógynövények aránya a 70%-ot is meghaladja. A „természetes” készítmények iránt a fogyasztói igény számottevő, ugyanakkor ez a lehetőség jelenleg nincs kihasználva.

Lehetőségek és feladatok

A fűszernövény ágazat fejlődése csak a nagy hozzáadott értéket jelentő termékeiket értékesíteni képes termelői közösségek létrejöttével lehetséges. Kiemelt figyelmet kell fordítani a vendéglátó-ipari szakképzésre és a fogyasztói tájékoztatásra, ezeken keresztül lehet a valóban minőséget képviselő, hazánkban termelt és földolgozott fűszernövények és fűszerek használata iránt fogékonnyá tenni a fogyasztókat. A minőségi magyar fűszerpaprika örlemény világszerte ismert gasztronómiai terméké fejlődéshez.

A gyógynövények gyűjtése, felvásárlása, termesztése valamint az előállított készítmények gyártása és forgalomba hozatala szempontjából alapvető fontosságú az ágazat sajátosságait kezelni képes jogi-adminisztrációs háttér. Az ágazat jellegénél fogva továbbfejlődése csak a termékpályát átfogó integrációban lehetséges. Ez egyrészt a szakszerű, kontrollált gyűjtéshez, másrészt a megfelelő mennyiségű és egységes minőségű árualapot biztosító technikai- és technológiai, minőségbiztosítási fejlesztések, az öntözés fejlesztése és a szárítás korszerűsítése megvalósításához szükséges. A piaci csatornákat a gyógynövény drog (alapanyag), készítmények területén pedig a hatóanyagok, intermediér anyagok és piacképes végtermékek esetében is fel kell építeni. Gyógynövények esetében országos szintű startmunkaprogramok keretében, az önkormányzatok együttműködésével a közfoglalkoztatású projekteken és szociális szövetkezeti programokban is lehetséges az integrált termesztés. A termesztés fejlesztése érdekében szükség van a vadon termő, piacképes gyógynövények termesztésbe vonására irányuló kutatás intenzívebbé tételére, valamint a biológiai alapok fajtaválasztékának korszerűsítésére és bővítésére.

Megfelelő árualap létrejötte esetén kerülhet sor célzott fogyasztásösztönző és termékmarketing programokra.

5. Borászat

Helyzetkép

A hazai szőlő- és bortermelés a termelési és a foglalkoztatási potenciálján túl az ültetvények művelésén keresztül fontos tájalkotó és tájfenntartó szerepet is betölt. A magyarországi szőlő-bor ágazat 2013/2014-es adatok alapján a világ bortermelésének mintegy 1%-t adja. Borszektorunk fókuszában a magyarországi piac áll.

A hegyközségi tagok által művelt területek nagysága az utóbbi években 63-65 ezer hektár körül stabilizálódik. Egyértelmű tendencia a kékszőlők arányának (2014-ben 30%) lassú növekedése, valamint az illatos fehér fajták előretörése. A 43 ezer hegyközségi tag több mint 80%-a kizárólag szőlőtermesztéssel foglalkozik, a szőlészettel és borászattal egyaránt foglalkozók aránya mindössze 11%. A szőlőpiac extrém módon, a borpiac jelentős mértékben dekoncentrált. Mindez egyértelműen kiemeli a koordináció (és integráció) fontosságát mind vertikálisan, mind pedig horizontálisan.

Az éves termelés nagysága az utóbbi öt év során jelentősen ingadozott, rosszabb évjáratokban 1,8-1,9, jobb évjáratokban pedig 2,5-2,7 millió hektoliter körül alakult. Évente átlagosan 2,5 millió hektoliter bort hoznak forgalomba a borászatok, ezek egyre növekvő hányada tájbor vagy védett eredetű bor (2013-ban 47%, 2014-ban már 61%).

A Magyarországon megtermelt vagy forgalomba hozott borászati termékek jelentős része itthon kerül értékesítésre, ugyanakkor a hazai borfogyasztás a hagyományos európai bortermelő-borfogyasztó országokhoz hasonló trendeket mutatva csökken (kb. 20-25 liter/fő/év). A magyar fogyasztók kedvelik a magyar borokat, azonban igen árérzékenyek. A külkereskedelmi adatok tanulsága szerint a magyar szőlő-bor ágazat nem versenyképes a legolcsóbb árszegmensbe tartozó borok piacán, ugyanakkor az exportpiacokon elért árak a nemzetközi átlag felét sem teszik ki.

Magyarország egy kis bortermelő ország, igen nagy termőhelyi változatossággal. Jelenleg összesen 31 eredetmegjelölésünk és 6 földrajzi jelzésünk áll oltalom alatt. Borászati eredetvédelmi rendszerünk lassú átalakulásban van a germán rendszerből a latin felé, ami azt jelenti, hogy egyre inkább a terület és a hozzá kapcsolódó tipikus termék kerül előtérbe, egyúttal a termékstruktúrák is átláthatóbbá, jobban meghatározottabbá válnak.

Lehetőségek és feladatok

A világ borpiacának az 1990-es években megkezdődött igen intenzív globalizálódása várhatóan hosszú távon is folytatódni fog. Mindez a fogyasztási szokások kiegyenlítődéssel jár, vagyis a nem tradicionális borfogyasztó térségekben nő, a

hagyományos borfogyasztó országokban pedig csökken az egy főre jutó fogyasztás. Ezzel párhuzamosan a fogyasztás szerkezetének változása is folytatódni fog, az alkalmi fogyasztás fokozatos előtérbe kerülésével.

A fentiekből fakadóan a jövőben kiemelt szerepet kell biztosítani a közösségi bormarketingnek. A cél kettős: a hazai borkultúra szintjének emelésével lojális és tudatos hazai borfogyasztó réteg biztosítása, valamint a magyar borok külföldi imázsának javítása az exportárak és ezáltal a jövedelmezőség növelése érdekében.

A szakmaközi szervezet működésének megindulásával a közösségi bormarketing szervezeti keretei Magyarországon biztosítottak, a források koncentrációja pedig az érintett szervezetek közötti szoros koordinációval megoldható.

A sikeres közösségi bormarketing tevékenység alapfeltétele a szervezeti háttér és az egységes arculat mellett elsősorban a megfelelő termék előállítása. Ehhez az ágazatban rejlő hatékonysági tartalékok kiaknázása szükséges a szőlőtermesztésben és a bortermelésben is (támogatások összehangolása és koordináció). A minőségi magyar termékek kiválasztását és bemutatását segítő, hiteles bor- és pezsgőkiválósági programok működtetésére van szükség.

Ezzel összhangban a szakigazgatási egységek méretét is optimalizálni kell. A magyarországi termőtájak változatosságának hatékony kifejezése érdekében az eredetvédelmi szabályokat a földrajzi árujelzők piaci üzenetét erősítve kell módosítani. Termőhelyeink változatossága piaci értéket is jelent, amennyiben ez kellően specifikus eredetvédelmi szabályozással és tudatos piaci pozicionálással párosul. E területen jó példával szolgál a Tokaj eredetmegjelölés utóbbi években zajló igen tudatos újrapozicionálása.

6. Pálinka

Helyzetkép

Minden országnak megvan a maga nemzeti itala, a mi „nemzeti kincsünk” a pálinka. A pálinka 100%-ban gyümölcsből készült párlat, ami semmilyen adalékanyagot nem tartalmazhat és kizárólag Magyarországon termelt és termelt nemes és vadgyümölcs, illetve szőlőtörköly és aszú-törköly lehet az alapanyaga.

A pálinka előállításának, származásának, minőségének és eredetvédelmének egységes szabályozása és annak végrehajtása fontos magyar érdek.

A pálinka előállításában jelenleg mintegy 600 vállalkozás – elsősorban mikrovállalkozások, családi vállalkozások – érdekeltek, ezen belül is 120-130 a kereskedelmi főzdek száma. A pálinka népszerűsége folyamatosan nőtt az elmúlt években, azonban a kereskedelmi forgalomban kapható pálinkák esetében a fizetőképes kereslet csökkenése jelent veszélyt.

Lehetőségek és feladatok

Ma a magyar pálinkaexport nagyságrendileg körülbelül az éves előállított pálinkamennyiség 2-3%-a, úgyhogy a hazai piac megtartása kiemelt fontosságú, a prémium minőségre nyitott nemzetközi piaci lehetőségek kiaknázása pedig komoly lehetőséget jelenthet az ágazat számára. Az export teljesítmény növeléséhez a kínálati oldal jelenlegi szerkezete nem alkalmas, ezért az üzemek összefogásával ki kell alakítani egy olyan entitást, amely a kínálati oldal koordinációjával és adott esetben a különböző pálinkák házasításával ki tudja elégíteni a külföldről érkező vevői igényeket.

A sikeres export feltételei közé tartozik pálinka esetében is az egységes minőségű nagy mennyiségű tételek, folyamatos szállítási képesség, szűkített termékválaszték (a portfólió nem állhat 40féle gyümölcspálinkából) és versenyképes ár. A minőségi magyar termékek kiválasztását és bemutatását segítő, hiteles pálinkakiválósági program működtetésére van szükség.

XII/II. Állati termékpályák

Magyarország természeti adottságai kiválóan alkalmasak az állattartásra, és takarmánytermelésre, ennek köszönhetően a mezőgazdasági termelésben hagyományosan fontos szerepe van az állattenyésztésnek. Ugyanakkor az állatállomány, és ezzel párhuzamosan az állati termék termelése mérséklődött az utóbbi két évtizedben. Ebben jelentős szerepe volt a rendszerváltáskor megváltozott üzemstruktúrának, az európai uniós csatlakozás után a nyílttá váló versenyben meggyengült feldolgozó struktúráknak, továbbá annak, hogy az utóbbi tíz évben az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának támogatási rendszere alapvetően a szántóföldi növénytermesztésnek kedvezett. A legfontosabb állatfajaink a baromfi, a sertés és a szarvasmarha. 2014-ben az állattenyésztés kibocsátásának 38%-a a baromfi- és tojás (ebből 7% a tojás), 27%-a a sertés és 23%-a a tejágazathoz kapcsolódott. Fentiek mellett természetesen ökológiai szempontból is fontos szerepet tölt be a méhészet és számos kisebb, rés piacok szempontjából érdekes állati termékpálya is létezik (például nyúl, galamb).

Előrejelzések szerint a fejlett országok húsfogyasztása 126 millió tonnára nő 2050-re a 2002. évi 102 millió tonnáról, a fejlődő országok húsfogyasztása pedig 326 millió tonnára 137 millió tonnáról.

Az állati termékpályák jövőjét meghatározza a hozzájuk kapcsolódó feldolgozóipar nagymértékű koncentrációja. A sertésvágásokból a világ 10 legnagyobb húsipari vállalata 11%-kal részesedett az utóbbi években, míg a baromfi esetében ez az arány 17%, a szarvasmarha-vágásoknál pedig a 10 vezető cégcsoport már 26%-os részesedéssel bír. A húsiparban zajló felvásárlások és összeolvadások következtében az EU-n belül is óriásvállalatok kialakulása várható.

Az állati termékpályák esetében számolni kell a különböző állatbetegségekkel, ezen belül törekedni kell az eddig hazánkban ismeretlen kórokozók a klímaváltozással és a globalizációval egyaránt összefüggésbe hozható terjedésének megakadályozására. Érdekünk a lehető legmagasabb szintű állategészségügyi státusz fenntartása hazánkban, ami csökkenti a termelési kockázatokat és támogatja exportunkat.

A takarmányozási költségek 50-70%-ot jelentenek az állattenyésztés költségszerkezetében. Ma 5,4 millió tonna takarmányigénye van a szektornak, amiből 4 millió tonna a gabonafélékből, olajnövényekből és fehérjenövényekből származik, 900 ezer tonna pedig különböző melléktermékekből áll össze.

A növényi eredetű fehérjeforrások közül a szójadara a legmegfelelőbb az intenzív takarmányozásra, ugyanis aminosav-összetétele igen közel áll az állati eredetű fehérjékéhez. A szójadara behozatala ugyanakkor csökkenti a hazai növényolaj- és bioetanolgyártás mind nagyobb volumenben rendelkezésre álló melléktermékeinek növekvő hasznosítása, továbbá a szemes fehérjenövények (szójabab, lóbab, takarmányborsó és édes csillagfűrt) növekvő mértékű termesztése. A Magyarországon kukoricából előállított szárított gabonatörköly (DDGS) és a szintén kukoricából előállított kukorica glutén takarmány (CGF), a napraforgódara és repcepogácsa - mesterséges aminosavak hozzáadásával - bekeverhetőek a különböző tápkeverékekbe, így korlátozott mértékben ki tudja váltani a szójadarát. Magyarország 2014-ben 454 ezer tonna szójadarát importált és már 440 ezer tonna DDGS-t és CGF-et állított elő (1 tonna kukorica feldolgozása során 315-330 kg melléktermék keletkezik). Az élelmiszeripari melléktermékek növekvő mértékű felhasználása az ezeket előállító feldolgozószektor fejlődését segíti elő.

Az itthon előállított GMO-mentes szójabab és szójadara főleg nyugat-európai piacokon kerül értékesítésre, mivel a GM-szervezetektől garantáltan mentes, extra költséggel előállítható takarmányokat felhasználó állattartás termékeinek magasabb árfekvését ezeken a piacokon fizetik meg jelenleg. A feldolgozott termékek exportpiacain – megfelelő tanúsítvánnyal – lehetséges a többletköltségek érvényesítése és az ennek érdekében történő GM-mentes takarmányozásra történő részleges átállás. Magyarország érdeke a GMO-s szójatermékek mihamarabbi kiváltása a hazai takarmányozási gyakorlatban.

Az állati eredetű melléktermékek mind növekvő mértékű kisállat eledelgyártás, akvakultúra, biodízel-gyártás általi hasznosítása várható.

1. Baromfiágazat

Helyzetkép

A világ hústermeléséből a baromfihús 107,6 millió tonnával (35%) részesedett 2014-ben, ebből az Európai Unió baromfihús-termelése 13 millió tonna körül alakult. A legnagyobb előállítók az USA, Kína, EU és Brazília. A legnagyobb importőrök Kína,

Japán, Szaúd-Arábia, az EU és Vietnam és nő a Közel-Kelet fogyasztása. 2023-ig az előrejelzések szerint a világ baromfihús-termelése 26,7%-kal nő.

Magyarország baromfiállománya 38,6 millió darab, baromfihús-kibocsátása 714 ezer tonna volt 2014-ben, ami a hazai hústermelés mintegy felét (51%-át) jelenti. Magyarországon a baromfiágazathoz kapcsolódóan 50-60 ezer ember talál megélhetést, a baromfi termékpályák kibocsátása az alapanyag-termelés szintjén 255 milliárd forint, a feldolgozott termékek szintjén becsülhető kibocsátás 300 milliárd forint volt 2014-ben.

A szektor 95%-a magyar tulajdonban van és az egyik legintegráltabban működő ágazatunknak tekinthető. Az ország baromfihús önellátottsága 140% körül alakul, ami az EU-n belül is kimagasló és erős exportorientáltságra utal. A hazai baromfihús legfőbb célpiaca Németország, ahova a szárnyas kivitelünk közel egyötöde (18,5%) irányult a 2008-2013 közötti időszakban, közel fele pedig a szomszédos országokba irányul - Ausztriába, Romániába és Szlovákiába.

Magyarország a hatodik helyen áll az EU-tagállamok fejenkénti baromfihús fogyasztásának listáján, a hazai kiskereskedelemben a friss termékek esetében az áruk több mint 90%-a magyar jelenleg is. A magyar húsfogyasztás kb. 44%-a baromfihús, ez az érték az EU-ban 30% (23,5 kg/fő/év). Az exportérték közel egyharmadát a csirkehús, 24%-át a kacsza, 23%-át a pulyka, 16%-át a liba kivitele fedte le 2014-ben. A hazánkban megtermelt, hungarikumnak minősülő libamáj mintegy 80-90%-a kerül exportra.

Fejlődési lehetőségek

A baromfiágazat életképességét tulajdonképpen a magyar baromfitermelés sokszínűsége teszi lehetővé, ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a magyar baromfiágazat „sokfajúsága”, megfelelő arányban képviseli a termékpályát a tyúkfélék, a pulyka, a kacsza, a liba és az árutojás termelésben is.

A baromfihúst bármely nemzet gasztronómiájába könnyű beilleszteni. Olcsósága miatt különösen a közepes és alacsony jövedelmű országokban erőteljesen nő az import baromfihús fogyasztása. A nagyobb vásárlóerejű országokban emelkedik az organikus és szabadtartású termelési módszerekkel előállítható, valamint a hőkezelt, konyhakész szárnyas termékek értékesítése, melyeknek magasabb az előállítási költsége. A magyar baromfiágazat alkalmas a tömegtermelésre, ugyanakkor a piacaink stabilitása érdekében fontos a minőségtanúsító rendszerek alkalmazása.

A szektor jövőjét meghatározza, hogy a legkisebb termőföld igényű és környezetterhelésű haszonállatfaj, amelynek eszközigénye más állattenyésztési ágazatokhoz képest alacsony, kiváló istállókihasználtság jellemzi (legnagyobb az egységnyi férőhelyen előállított hús mennyisége) és a legolcsóbban előállítható fehérjeforrás adott energia- és takarmányárak mellett.

A baromfi ágazatban a genetikai potenciál kihasználásához és a nemzetközi versenyképesség fenntartásához folyamatosan javítani kell a természetes mutatókat és csökkenteni kell a költségeket. Ehhez folyamatos technológiai fejlesztések szükségesek alapanyag-előállítási és feldolgozó oldalon egyaránt, melyekhez az új technológiák és a nemzetközi szakmai tudás hazai környezetbe jól átültethető.

Képesek vagyunk volument előállítani, tömegtermelésre alkalmas az ágazat. 2050-re 70-75 milliós baromfiállományt és 1,3-1,4 millió tonna baromfihús termelést prognosztizálunk, 3,5 milliárd darab tojástermeléssel.

2. Sertéságazat

Helyzetkép

A világ hústermelése 308 millió tonna körül alakult 2014-ben, amelyből a sertéshús 116,8 millió tonnával (38%) részesedett. Az Európai Unió sertéshústermelése 22 millió tonna körül alakult 2013-ban. Figyelembe véve a mintegy 20 millió tonna éves fogyasztást, ez 110%-os önellátottsági szintet jelent. Globális szinten a sertéshústermelés mintegy 6%-a kerül a nemzetközi piacra, ami jelentős részben az ázsiai országokba irányul. A világszerte folyó folyamatokat elsősorban a négy legnagyobb sertéshúsexportőr, az USA, az EU, Kanada és Brazília alakítja.

A világ legfontosabb nettó sertéshúsimportőrei közé tartozik Japán (export 19%-a érkezik ide), Kína (export 19%-a ide érkezik, pedig 99%-ban önellátó), továbbá Oroszország (export 14%-a érkezik ide), Mexikó (export 9%-a érkezik ide) és Dél-Korea (export 8%-a érkezik ide). Ma fő kereskedelmi partnereink Olaszország, Románia.

2014-ben Magyarországon a sertéságazat az állattenyésztés kibocsátásának 26,69%-át adta. A magyarországi sertésállomány 2013-ban újra növekedésnek indult és újra meghaladta a 3 millió sertést. A vágósertés-termelés 557 ezer tonna volt 2014-ben, de ez a mennyiség egyelőre nem fedezi a húsipar igényeit. A sertésstartás eredményességét a takarmányárak és a felvásárlási árak befolyásolják leginkább.

Lehetőségek és feladatok

Az EU-n belül még mindig a sertéshús számít a legkeresettebb húsfélének, így nem véletlen, hogy összes hústermelésének több mint 50%-a sertéshús. A jövőt tekintve a sertéshús fogyasztása ugyanakkor előreláthatóan nem a fejlett országokban nő leginkább. Mindez nem meglepő annak tükrében, hogy az egy főre vetített húsfogyasztás a fejlődő országokban alig éri el az évi 27 kg-ot, míg a fejlett országokban ugyanez a mutató a 65 kg-ot közelíti. A következő 15 évre a globális fogyasztás további 10 kg/fő éves növekedésével számolhatunk.

A takarmányárakat a jövőben is alapvetően a globális ármeghatározó centrumok, a piaci árakat pedig a hazai termelési költségek helyett a legversenyképesebb nyugat-európai államok – elsősorban Németország - termelési költségei fogják meghatározni.

A sertés ágazatban - a baromfihoz hasonlóan - a genetikai potenciál kihasználásához és a nemzetközi versenyképesség fenntartásához folyamatosan javítani kell a természetes mutatókat és csökkenteni kell a költségeket. Ehhez folyamatos technológiai fejlesztések szükségesek alapanyag-előállítási és feldolgozó oldalon egyaránt.

Integrált tartástechnológiai, takarmányozási, genetikai és szaporodás-életteni kutatás-fejlesztési tevékenységre, ágazati szaktanácsadási hálózat működésére van szükség.

Mind a tenyészállat-előállítást, mind a hizlalást fokozatosan bővülő, vágóhidakkal közös integrációkban érdemes végezni a költségek csökkentése és a termelői értékesítési biztonság érdekében. Feldolgozó oldalon az így létrejövő kiszámítható vágóalapanyag-beszerezés jelenti egyik alapját a vágó- és daraboló kapacitások magas fokú kihasználásának és a megfelelő alapanyag folyamatos biztosításának (például nagyszűlyű vágósertések a szalámi- és kolbászgyártáshoz). Az integrációk működtetéséhez rendelkezésre kell állniuk a szükséges forgóeszköz- és exportfinanszírozási eszközöknek.

A szektor versenyképessége, a minőségi termelés és az alacsonyabb vágási költségek elérése érdekében minimum két-három, legalább évi egy millió sertés vágására képes vágóhidra van szükség az országban. A koncentrált vágóhídi tevékenységnek kiváló termelői háttérrel jelenthetnek akár a 200-300 kocát tartó sertéstelepek is, ahogyan az Dániában is történik. A korszerű vágási kapacitásokra épülhet kisebb üzemi struktúrában is a húskészítmény-előállítás.

A magyar termelési volumen mellett a nemzetközi piacon a gabonaalapú és GMO-mentes takarmányozáson alapuló, magasabb húsminőségre építő exporttevékenységet érdemes folytatnunk. Ennek alátámasztására fejlett minőségtanúsító rendszereket kell működtetni, amelyre a közösségi marketingprogramokat - mint a Kiváló Minőségű Sertéshús védjegy - lehet építeni a hazai és külföldi piacainkon egyaránt.

A magyar fogyasztási szokások erősítik az egyedi termelői sertéshús-készítmények előállítását és közvetlen értékesítését. Ehhez kiválóak az alacsonyabb technológiai színvonal mellett is eredményesen tartható hagyományos magyar fajták (magyar nagyfehér, magyar lapály), amelyek fennmaradását alapvetően ez a fogyasztói igény fogja jelenteni.

2050-re 8,5-9 milliós sertésállománnyal számolunk, 1,5-1,6 millió tonna sertéshústermeléssel.

3. Tejágazat

Helyzetkép

Az EU tejtermelése 160 millió tonna, ebből Magyarország 1,9 millió tonna volt 2014-ben. Magyarországon a tejtermelés a mezőgazdasági kibocsátás 7,8%-át, az állati

termékek előállításának 23,1%-át adta ebben az évben. Tejelő tehénállományunk 2010 óta mutat növekedést, a tejtermelés és a tejfelvásárlás emelkedése 2011-től figyelhető meg, de önellátási szintünk tejből és tejtermékekből 2005 óta nem éri el a 100%-ot (2012-ben 98,6%).

A kelet-közép-európai régió belül a magyarországi tejtermelés a genetikai háttér, a termelési paraméterek vonatkozásában élen jár, tenyésztési és tenyésztésszervezési szempontból a tehénállomány jól kézben tartott. A nagyfokú specializáció következtében a hazai tejhozam meghaladja az EU-28 átlagát. Az intenzív tejtermelés koncentrált üzemekben, magas szakmai színvonal mellett folyik, kiváló alapokat teremtve a minőségi tejtermeléshez. A hazai tejtermelők jövedelemhelyzete a felvásárlási árak emelkedésével számottevően javult az elmúlt években, a tejtermelés technológiai háttérét az elmúlt 5-6 évben jelentős részben megújították. Európai uniós összehasonlításban a magyarországi nyerstej árak versenyképesek.

Hosszabb távon a tejtermelés a csapadékos, kiváló gyephezammal rendelkező, vagyis a tömegtakarmányt olcsón előállító és költséghatékony észak-nyugat európai országok felé tolódik el, egyúttal erősödni fog a tej- és tejtermékek nyugat-keleti irányú áramlása, míg a feldolgozás a szervezett piaci működéssel rendelkező régiókba koncentrálódik.

A tejfeldolgozásban elmúlt években lezajlott szelekció és átrendeződés következtében a tökeerősebb, modern technológiával és termékpalettával, valamint megfelelő gyártási volumennel rendelkező vállalatok maradtak talpon, szinten tartva vagy bővítve termelésüket. A tejipari cégek 85%-a magyar tulajdonban van, 55%-uk termelői tulajdonossal vagy tulajdonosokkal rendelkezik. A magyar tejfeldolgozók értékesítésének döntő többsége jelenleg az alacsony hozzáadott értékű és alacsony jövedelmezőséget jelentő folyadéktejben realizálódik, ugyanakkor ebben a szegmensben magas az értékesítési árcentrumot lefelé húzó kiskereskedelmi akciózás valószínűsége.

A hazai tejágazati szervezettség rendkívül alacsony, aránya csak 35%, amíg Európában a tej 85%-os termelői összefogás vagy integráció keretében kerül felvásárlásra.

Lehetőségek és feladatok

A közép- és hosszú távú kilátások mind a nemzetközi, mind az EU piacán kedvezőek. Előrejelzések szerint a fejlődő országok tejfogyasztása 2050-re 585 millió tonnára nő a 2002-es 222 millió tonnáról, a fejlett országok tejfogyasztása 2050-re 295 millió tonnára nő a 2002-es 265 millió tonnáról. A tej és tejtermékek iránti fizetőképes kereslet tehát tartós marad, valamint a tej és tejtermékek nemzetközi kereskedelme a termelés növekedését meghaladó ütemben fog nőni. A nemzetközi piacon továbbra is a tejpör marad a legkeresettebb termék, de nő a kereslet a tejsavó-termékek és a csecsemőtápszer iránt is. A dobozos tej kereskedelme intenzív marad az EU-n belül. A sajt és a túró, de különösen a savanyított tejtermékek uniós piacán továbbra is erős versennyel kell számolni. A sajt esetében az EU kivitelének növekedése lehetőséget

teremthet a magyar termelés növelésére, elsősorban a belföldi piac egy részének visszaszerzésével. A hazai tej- és tejtermékfogyasztás uniós összehasonlításban rendkívül alacsony (2014-ben az egy főre jutó éves tejfogyasztás 46,5 liter, a joghurt, kefir és tejföl fogyasztása 11,4 liter, a többi tejterméké pedig összesen 6,7 kilogramm), növekedésében ezért jelentős tartalékok vannak a vásárlóerő növekedésével.

A hazai tej- és tejtermékek ára esetében a szoros európai kereskedelmi kapcsolatok révén egyes EU-n belüli tej- és tejtermék árak (németországi és lengyelországi sajt importára, csehországi, ausztriai, szlovákiai és németországi dobozos tej importára, romániai dobozos tej exportára, olaszországi nyerstej exportára) egyfajta árcentrumként hatnak, így ezek alakulása a jövőben is komoly hatással lesz a magyarországi piacra.

A magyarországi tejtermelés regionális előnyeinek megőrzésére a genetikai háttér és a termelési paraméterek tekintetében nagy hangsúlyt kell fektetni, egyfajta know-how bázis szerepét betöltve a régióban. A klimatikus változások termelési kockázatok csökkentése érdekében Magyarországon a túlzottan kukoricára épülő takarmánybázis módosításra szorul, részben annak időszakosan magas ára, részben a szélsőségesé váló nyári szárazságok miatti termesztési kockázatok miatt. Magasabb színvonalú szálas- és tömegtakarmány-termesztés, gyepgazdálkodás, fokozottabb melléktermék-hasznosítás irányába kell a takarmányozást alakítani.

Az egy tehénre jutó tejtermelés 2013-ban Magyarországon 6,9 ezer liter/év, az EU-ban legmagasabb szintet elérő Dániában 8,8 ezer liter/év volt. A tejhasznú tehének termelési potenciáljának javításával és hatékonyabb takarmányozással a magyar fajlagos termelés is elérheti a 8,8 ezer liter/évet. A hozamok növekedésével és a tejhasznú állomány 20%-os növekedésével számolva hosszútávon a tejtermelés Magyarországon évente elérheti a 2.500 millió litert, sajtexportunk pedig 35 ezer tonnás szintet.

Magyarországon legalább 85%-ra kell emelkednie a termelői szövetkezés vagy integráció keretében felvásárlásra kerülő tejmennyiségnek. Ennek alacsony szintjét középtávon részben ellensúlyozza a tejtermelés magas szintű támogatása 2020-ig, de a támogatási rendszerektől függetlenül fenntartható termelési struktúrát kell létrehozni.

Tejtermékek esetében a feldolgozói márkák erősítése, az energiahatékonyság javítása és az értékesítési csatornák kiépítése mellett az exportképes, magas feldolgozottsági fok elérése jelent kiszámíthatóbb piacot, nagyobb jövedelmet a tejtermelők és feldolgozók számára. A feldolgozottsági szint integrációban megvalósuló növelése, a speciális és kézműves termékek gyártása, a nagy hozzáadott értéket képviselő termékek közvetlen értékesítése, továbbá a magyar dobozos tej exportjának felépítése mozdíthatja felfelé az európai átlaghoz képest alacsony tej felvásárlási árakat. A termelési többletek kezelésére tejporító-, sűrítő- és vajgyártó kapacitások létrehozása szükséges.

4. Húsmarha ágazat

Helyzetkép

A világ marhahústermelése 59,6 millió tonna volt 2014-ben, ebből az EU-é 7,5 millió tonna. Magyarországon az élő szarvasmarha- és marhahústermelés a hazai mezőgazdasági kibocsátás 2%-át, a hazai állati termék előállításának pedig 5,9%-át adta 2014-ben a 80.197 tonna marhahús előállításával.

A húsmarha ágazat számára az uniós csatlakozás komoly fejlődési lehetőségeket jelentett, egyrészt a számára kedvező támogatási rendszer, másrészt az erősödő külpiaci kereslet következtében jelentősen megnőtt növendék és hízómarhák árai miatt. A húshasznú tehénállomány a 2000. évben számlált 25 ezerről 2014-re 102 ezer egyedre nőtt. A belföldi marhavágások száma és a marhahús előállítása – a húshasznú állomány bővülése ellenére – folyamatosan csökkent az utóbbi években, ami a hazai marhahúsfogyasztás alacsony szintjével és az élő marha igen kedvező külpiaci értékesítési lehetőségével függ össze. Magyarország nettó exportőr élő szarvasmarhából és marhahúsból. A hazai termelők által előállított élő állat (főleg magyar tarka és charolais fajták), illetve marha- és borjúhús mintegy 95%-a az exportpiacokon talál gazdára, döntő hányada élő állatként.

Lehetőségek és feladatok

Magyarországon a húshasznú szarvasmarhatartás magas támogatási szintje középtávon, 2020-ig biztosan fennmarad. Ennek alacsony szintjét középtávon részben ellensúlyozza a tejtermelés magas szintű támogatása 2020-ig, de a támogatási rendszerektől függetlenül fenntartható termelési és értékesítési struktúrát kell létrehozni.

A világ marhahús-kereskedelme várhatóan tovább élénkül, a nemzetközi piaci kilátások kedvezőek, ez jelent lehetőséget az ágazat számára. Az EU marhahús tekintetében nem önellátó, továbbá az utóbbi időben nagyobb teret nyert állategészségügyi, környezetvédelmi, és gazdálkodási igények jelentős piaci lehetőséget jelentenek Magyarországnak.

A viszonylag közeli piacok mellett feldolgozott termékek esetében Oroszország, Kína, az arab országok (Közel-Kelet, Egyiptom) ellátásába is be lehet nagyobb mértékben kapcsolódni. A borjú-, hízott bika és vemhes üsző exportunk külpiacainak megtartása és fejlesztése (Dél és Délkelet-Európa, FÁK-országok) szempontjából fontos versenyképességi előnyt jelent összességében kedvező állategészségügyi státuszunk.

Termelői együttműködések által működtetett hazai vágási kapacitások létrehozására és fejlesztésére van szükség az élőállat-export arányának csökkentése és a magasabb hozzáadott érték elérése érdekében. A hazai piacon is növekvő, minőségi termékeket igénylő gasztronómiai kereslet kielégítésére és a minőséget is megfizetni képes nemzetközi piacokon történő feldolgozott termékekkel való megjelenés érdekében fel kell építeni a minőségi magyar marhahúst megkülönböztető tanúsító rendszert, jól működő teljesítményvizsgálati, menedzsment és információs rendszerrel alátámasztva.

Az igényes piacok szívesebben fogadják a minőségi friss tőkehúst a fagyasztott dél-amerikai marhahússal szemben.

A hazai gasztronómia fejlődése is – a tejhasznú selejttehén helyett hízott húsmarha használata – fontos diverzifikációt jelentene az értékesítésben. még ha a marhahús rendkívül alacsony hazai fogyasztási szintje (az EU-28 átlagának kevesebb, mint ötöde, 2,2 kilogramm/fő/év) rövidtávon várhatóan nem nő számottevően és közép- és hosszútávon is az uniós átlagot meghaladó mértékben emelkedik várhatóan.

Magyarországon 761,5 ezer hektár gyepterület van, amelynek 30%-a a klimatikus viszonyoknak megfelelő, fejlett gyepgazdálkodás esetén komoly legeltetési potenciált jelent az extenzív húsmarhatartás számára, egyúttal komoly környezeti, fenntarthatósági előnyöket is jelentve.

A termékpálya felépülése esetén a magyarországi húsmarha-állomány – elsősorban az egyéni gazdálkodóknál történő – további fokozatos bővülése vetíthető előre, 150 ezer tonna marhahúst előállítva évente.

5. Juhágazat

Helyzetkép

Az EU-ban folyamatosan csökken a juhhústermelés és a juhhús fogyasztása (2 kg/fő/év) is – elsősorban a többi húsféléhez viszonyított magas ára miatt -, ennek ellenére az EU-önellátottsága nem éri el a 80%-ot.

Magyarországon az állattenyésztés kibocsátásának 2%-át adta 2014-ben az ágazat. A juhállomány 1,2 milliós, 855 ezer anyajuhhal, az állomány 87%-át egyéni gazdálkodóknál tartják. 6.600 juhtartó éves szinten 19 ezer tonna hazai juhvágóállattermelésből 14 ezer tonna kerül exportra, ennek 80%-át az olaszországi könnyű vágóbárány kivitel jelenti.

A hazai juhászatok által használt rét- és legelőterület mintegy fele bérlemény, infrastrukturális ellátottságuk és épületeik műszaki állapota a többi állattenyésztő ágazathoz képest rosszabb.

Lehetőségek és feladatok

Az EU alacsony önellátási szintje a magyarországi juhtartók számára tartósan kiaknázandó alternatívát jelent. A minőség és egyöntetű árualap alapfeltétele marad az európai – különösen olaszországi - élőállat-piacaink megtartásának. Piacépítésre az igényes francia és az Öböl-menti arab országok piacán, Kínában lenne lehetőség. A kis súlyú magyar bárányból készült minőségi hústermék önálló világszerte ismert terméké fejleszthető.

A juhhús rendkívül alacsony hazai fogyasztási szintje (0,3 kg/fő/év) rövid- és középtávon várhatóan nem nő számottevően, de bármilyen mértékű pozitív változása

stabilabb háttérrel jelent az ágazatnak. Nőni a fog a juhtejből készült minőségi termékek fogyasztása a hazai és exportpiacokon egyaránt (jelenleg csak az állomány 2-3%-át fejk), míg új vágási kapacitások kiépítésével új, minőségi piacokon való megjelenés is lehetővé válik.

Gyepsterületeink jelentős része kedvezőtlen adottságú területen fekszik, kitett a szélsőséges időjárásnak és csak nagy ráfordítással (gázolaj, gépi és emberi munkaerő), jelentős széndioxid kibocsátással tartható kultúrállapotban, ami egyúttal a legelő élővilágának beszűkülésével jár együtt. A zömében – mintegy 70%-ban - alacsony hozamú hazai gyepsterületek körülményekhez képest magasabb fokú hasznosítása, a hatékonyabb gyepgazdálkodás fontos alapja lenne a juhágazat fejlődésének.

Hosszútávon 1.500.000 nőivarú kiskérődző tartását tűzzük ki célul Magyarországon.

6. Halgazdálkodás

Helyzetkép

A tengeri túlhalászások miatt az édesvízi akvakultúra szerepe folyamatosan felértékelődik, a halhús iránti igényt egyre inkább az akvakultúras haltermelés elégítheti ki. A világtermeléséből emberi fogyasztásra közvetlenül élelmiszerként 136 millió tonna hasznosult, ami a hal élősúlyával számolva 19 kg/fő átlagfogyasztást jelent, az EU-ban ez 24 kg/fő körül alakul évek óta. Míg Európában az édesvízben termelt halak 16%-át Magyarországon állítják elő, mi vagyunk az EU harmadik legnagyobb pontytermelője, afrikai harcsa termelésben pedig az első helyen áll a tagországok rangsorában, addig az egy főre jutó halfogyasztásunk mélyen az Európai Unió 24 kg/fős átlaga alatt van a maga 5,3 kg/fő mennyiségével. Mindez annak ellenére van így, hogy 2000 és 2014 között közel 30%-kal nőtt a hazai fogyasztás.

Magyarország évente közelítőleg 28.000 tonna halat termel, ebből 15.050 tonna az étkezési célra lehalászott mennyiség, ami Európa termelésének csak 1%-át teszi ki., emellett afrikaiharcsa-termelésben az első helyet foglaljuk el.

Lehetőségek és feladatok

A csökkenő tengeri fogások és az egyre inkább veszélybe kerülő tengeri halállományok ellenére a hal iránti kereslet folyamatosan növekszik. Ezt a növekvő igényt csak a dinamikus fejlődő világszintű akvakultúra képes kielégíteni.

Terveink szerint a hazai fogyasztói igények változása révén a hagyományosan karácsonyhoz kötődő halfogyasztási időszak kevésbé szezonfüggővé válik. Folyamatos tájékoztatási kampányok révén a lakosság számára is a hétköznapi magyar konyha részévé válnak a haltermékekből készíthető ételek, a hazai halhús-fogyasztás 10kg/fő/év körülire növelhető. A fogyasztás növekedésének fő mozgatórugója a feldolgozott, nagy hozzáadott értékű és fogyasztóbarát haltermékek (szálkamentes, félkész és késztermékek) előállításának széles körűvé válása, ami a hazai értékesítési lehetőségek mellett az exportlehetőségek kiszélesedéséhez is vezet, csökkentve a

jelenlegi erős kiszolgáltatottságot az értékesítés zömét végző kiskereskedelmi hálózatok irányába.

A megfelelő árualap előállításához termelői oldalon új halastavi kapacitások létesülése szükséges, a termelési folyamatok gépesítése mellett. A halastavi haltermelés mellett meghatározóvá válhat az innovatív technológiákon alapuló, fejlett akvakultúrák intenzív haltermelés, amely termelékeny, víztakarékos és környezetbarát technológiákon nyugszik. A geotermikus energiára alapozott haltermelése nagy exportpotenciállal rendelkező, egzotikusnak nevezhető halfajok termelésének nyújthat kiváló lehetőséget.

A halgazdaságoknak mind komplexebb szolgáltatásokkal kell bővíteniük tevékenységüket, így a haltermelés mellett a horgászati és rekreációs szolgáltatások, a közvetlen halértékesítés és a vendéglátás is részükké kell váljon.

A természetes vizek halgazdálkodási hasznosításában a helyi közösségeknek mind nagyobb arányban kell részt venniük és folyamatosan növelni kell a helyi horgász-egyesületeknek juttatott, általuk hasznosítható vizek számát. Egyértelműen a horgászati célú halgazdálkodásnak kell előtérbe kerülnie a természetes vizeken.

7. Vadgazdálkodás

Helyzetkép

Európai viszonylatban a vadhús-fogyasztás 0,7-1 kg/fő/év körüli, míg hazánkban ez ennek alig az egyharmada. A növekvő nagyságú nagyvadállomány mind komolyabb konfliktusokat okoz, különösen az okozott mezőgazdasági és erdei vadkár miatt, ugyanakkor mégsem használjuk ki a vendégvadásztatás terén meglévő potenciálunkat.

Lehetőségek és feladatok

A vadászat fokozott biztonságának, szakmaiságának, ellenőrizhetőségének megteremtése mellett a vadászturizmus keretében meg kell teremteni a hazai vadászturizmus, az alacsonyabb jövedelmű vadászok vadászati lehetőségét.

A vadászatot, a vadgazdálkodást az ökoszisztémák fenntartásában végzett munkája miatt nagyobb társadalmi megbecsültség indokolt.

A vadhús hazai- és export értékesítésének növekedése ösztönzi a vadgazdálkodókat a fokozottabb állományhasznosításra. Prémium jellegre építve, a hazai és nemzetközi gasztronómiára alapozva lehet működtetni ezt a termékpályát. A magyar vadhús világszerte ismert terméké fejleszthető.

8. Méhészet

Helyzetkép

Magyarország Európa egyik olyan régiója, amelynek ökológiai adottságai kimondottan kedveznek a méhészkedésnek. A méhészek számát tekintve középmezőnybe tartozik hazánk, de a méhsűrűséget figyelembe véve a 2. helyen áll Európában, hiszen az átlagos méhcsalád-sűrűség Magyarországon 11,7 méhcsalád/km². Az Európai Unió 28 tagállama közül Magyarország rendelkezik a 7. legtöbb méhcsaláddal. A méhészet haszna nagyobb részt a gyümölcsök, egyes zöldség- és szántóföldi kultúrák megporzása nyomán realizálódik, sőt a megporzás a természetes méhállományok csökkenése miatt természetvédelmi jelentőséggel is bír. A méhágazat kitettsége közé tartozik, hogy a méhek aktív időszakát két gyenge hordású periódus is megszakítja. Az első az akác virágzása utáni május végétől július elejéig tartó nyári időszak, majd a napraforgó virágzását követően augusztus utolsó harmadától szeptember első feléig alakul ki virágpór-, és nektárhány Magyarországon. A szűkösséget az aszály ronthatja.

Méztermésünk az időjárási feltételek függvényében erősen ingadozó, 15.000-30.000 tonna között változik. A megtermelt méz 75-80 %-a exportra kerül, hiszen mézeink nagyobbik része javító mézként eladható a nemzetközi piacokon a kevésbé jó adottságú melegövi mézek feljavítására. A termék összetételét mindig az adott év évjáráti hatása határozza meg. Legnagyobb részét általában az akácméz teszi ki, de jelentős a repce, a napraforgó, a vegyes virágméz és a különböző fajtamézek – hárs, selyemkóró, facélia, gesztenye – együttes mennyisége is.

Lehetőségek és feladatok

A méhészeti ágazat genetikai és méhlegelőből adódó potenciálját nem használja ki, természetes mutatóit – mint például az egy méhcsaládra vetített méztermelés - javítani lehet, elérhető akár 60-75 kg /méhcsalád is. A hazai mezőgazdasági területek hasznosítása és azt befolyásoló állami intézkedések során (zöldítési programok, erdészeti telepítések, árterületek hasznosítása, gyommentesítési programok) a hazai fajokból összeállított vetések, facsemeték hasznosítása az adott terület kultúrállapotának megőrzése mellett méhlegelőt is biztosíthat a céltudatos faj és fajkombinációk megválasztásával, a diverzifikáció növelésével.

A hazai méhágazat szempontjából a fenntarthatóság és a jövedelmezőség javítása érdekében technológiai fejlesztésekre van szükség, amely biztosítja a minőség megőrzését és a mennyiségi termelés lehetőségét. Tenyésztési munkával egy-két évtizeden belül jelentős előrehaladást eredményezhet a természetes mutatókban, termelési érték növelésében, a betegségekkel szembeni rezisztenciára történő tenyésztés pedig a méhészeti gyógyszerfelhasználás csökkentését jelentheti. Erősíteni kell a nyomkövetést a címkézés fejlesztésével a kiemelt minőséget, a GMO-mentes környezeti feltételek melletti termelés előnyei hangsúly kapjanak. Ennek nyomán a termelő nagyobb jövedelemhez jusson, a hazai vagy európai piacon.

XIII. Tartalomjegyzék

I. A stratégiai dokumentum célja	3
II. A magyar mezőgazdaság helye az Európai Unióban	4
III. Az agrobiznisz nemzetgazdasági szerepe	5
IV. Stratégiai célok	6
V. Élelmiszergazdaságunk versenyképessége	9
VI. Kire épül a jövő élelmiszergazdasága?	11
VII. Mire épül a jövő élelmiszergazdasága?	13
VIII. Kiknek termel a jövő mezőgazdasága?	16
IX. Az élelmiszergazdaság szervezése	18
1. Piacszervezés	18
2. Szövetkezés, gazdatársulások	19
3. Logisztika	20
4. Támogatási rendszerek	20
5. Hitelfinanszírozás	21
X. A minőségi élelmiszergazdaság fejlődésének háttérének létrehozása	21
1. Élelmiszerfeldolgozás	21
2. Eredetvédelem, tájegységekhez kapcsolódó termékcsaládok kialakítása	23
3. Élelmiszerlánc-biztonság	24
4. Közétkeztetés	24
XI. Az élelmiszergazdaság termelési alapjainak biztosítása	25
1. Klimatikus kockázatok kezelése	25
2. Biológiai sokféleség megőrzése	28
3. Termőföld	28
4. Ökológiai gazdálkodás	29
5. Fenntarthatóság	29
6. Energia	30
7. Tanyavilág	31
XII. A magyar élelmiszergazdaság egyes termékpályáinak fejlődési lehetőségei	32
XII/I. Növényi termékpályák	32
1. Szántóföldi növénytermesztés	32
2. Vetőmagtermesztés	35
3. Zöldség-és gyümölcsstermesztés	37
4. Fűszer- és gyógynövények	39
5. Borászat	40
6. Pálinka	41
XII/II. Állati termékpályák	42
1. Baromfiágazat	43
2. Sertéságazat	45

3. Tejágazat	46
4. Húsmarha ágazat	49
5. Juhágazat	50
6. Halgazdálkodás	51
7. Vadgazdálkodás	52
8. Méhészet	53
XIII. Tartalomjegyzék	54

„Uram!

Ezt a gyönyörű Földet adtad otthonunknak,

Mélyébe mérhetetlen kincseket rejtettél,

Képesé tettel, hogy megértsük alkotásod,

Megkönnyítsük munkánkat, száműzzük az éhséget és betegséget.”

Szentgyörgyi Albert: Psalmus Humanus és hat ima